

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2022

Anna Šimonová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Vliv hry na chování dítěte předškolního věku

Bakalářská práce

Autor: Anna Šimonová
Studijní program: B1501 Biologie
Studijní obor: Biologie se zaměřením na vzdělávání
Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: Mgr. Markéta Levínská, Ph.D.
Oponent práce: PhDr. Jindra Vondroušová, Ph.D.

Hradec Králové, 2022

Zadání bakalářské práce

Autor: Anna Šimonová
Studium: S19BI157BP
Studijní program: B1501 Biologie
Studijní obor: Biologie se zaměřením na vzdělávání, Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: **Vliv hry na chování dítěte předškolního věku**
Název bakalářské práce AJ: The influence of play on the behaviour of a preschool child

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je rozbor her a jejich vlivu na život předškolního dítěte. V teoretické části se zabývá se kategorizací jednotlivých her. Zaměřuje se na mapování vlivu her na psychickou stránku předškolního dítěte. Praktická část je provedena prostřednictvím kvalitativního výzkumu, konkrétně prostřednictvím experimentů, rozhovorů a pozorování dětí předškolního věku. Cílem je mapovat reakce dětí na hry a vliv her na jejich chování.

Zásady pro vypracování

1. Uvedení do problematiky her
2. Rozdělení her podle charakteru
3. Charakterizace dítěte předškolního věku
4. Přiblížení charakteru působení her na dítě
5. Praktická část:
6. Experimenty, pozorování a dotazování dětí
7. Přehled výsledků
8. Diskuse s odbornou literaturou

DUPLINSKÝ, Josef. *Dětská hra a psychologie* in *Pedagogika: Časopis Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2001, s. 433-438.

FINK, Eugen. *Hra jako symbol světa*. Praha: Český spisovatel, 1993, 268 s.

HUIZINGA, Johan. *Homo ludens – O původu kultury ve hře*. Staré Město pod Lanštejnem: Dauphin, 1938, 298 s.

KLUSÁK, Miroslav. KUČERA, Miloš. *Dětské hry – Games*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010, 576 s.

KLUSÁK, Miroslav. *Morální vývoj školáků a předškoláků: Paradigmatické výzvy dle Jeana Piageta*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014, 261 s.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing a.s., 2005, 184 s.

MIŠURCOVÁ, Věra. SEVEROVÁ, Marie. *Děti, hry a umění*. Institut sociálních věcí, 1997, 195 s.

Garantující pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Levínská, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jindra Vondroušová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 11.12.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením Mgr. Markéty Levínské, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Anna Šimonová

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská/diplomová/disertační závěrečná práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: _____

Podpis studenta: _____

Poděkování

Děkuji Mgr. Markétě Levínské Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce a poskytnutí cenných rad.

Anotace

ŠIMONOVÁ, Anna. *Vliv hry na chování dítěte předškolního věku*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. 74 s. Bakalářská práce.

Předmětem této bakalářské práce je vliv hry na dítě v předškolním věku, tedy na jeho psychický a fyzický vývoj. Popisuje významné pohledy a osobnosti, které se hrou a dítětem zabývaly a zmiňuje i jejich teorie a myšlenky. Dále se práce zabývá rozdělením her a jejich působením na jednotlivé stránky dítěte. Praktická část sleduje frekvenci různých her ve vybraných rodinách a formy hraní a trávení volného času dětí těchto rodin. Veškeré získané informace byly zpracovány na základě kvalitativního výzkumu formou rozhovorů vedených s pěti participantkami. Data získaná z těchto rozhovorů byla následně porovnána a zvážena na základě uvedené teorie.

Klíčová slova

dítě, hra, hračka, rodina, psychika, pohyb, vývoj

Anotation

ŠIMONOVÁ, Anna. *The influence of play on the behaviour of a preschool child*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2022. 74 pp. Bachelor's thesis.

The topic of the Bachelor's thesis is influence of the game on the preschool child, on his mental and physical development. It describes important views and personalities who dealt with a game and a child and mentions their theories and ideas. Furthermore, the thesis deals with the division of games and their effect on the individual aspects of the child. The practical part monitors the frequency of various games in selected families and the forms of playing and spending free time of children of these families. All obtained information were processed on the basis of qualitative research in the form of an interview conducted with five participants. The data obtained from these interviews were then compared and considered on the basis of the theory.

Keywords

child, game, toy, family, psyche, movement, development

Obsah

1	Úvod	11
2	Definice hry	13
3	Historie hry	16
4	Hra jako prostředek výchovy.....	19
4.1	Významné psychologické přístupy a teorie	19
4.1.1	A. Lazarus a B. Schaller	19
4.1.2	Herbert Spencer	19
4.1.3	Stanley Hall.....	19
4.1.4	Sigmund Freud.....	20
4.1.5	Karl Gross	20
4.1.6	Jean Piaget	20
4.1.7	Erik Homburger Erikson.....	21
5	Klasifikace her.....	22
5.1	Klasifikace her v rámci pedagogiky.....	22
5.1.1	Hry tvořivé.....	22
5.1.2	Hry s pravidly	22
5.2	Klasifikace her podle povahy činnosti	23
5.2.1	Motorické hry	23
5.2.2	Intelektuální hry	23
5.2.3	Funkční a námětové hry.....	24
5.2.4	Imitativní hry	24
5.2.5	Fantastické hry.....	24
5.2.6	Konstruktivní hry.....	25
5.2.7	Společenské hry	25
6	Vliv hry na osobnost dítěte předškolního věku	26
6.1.1	Hrubá motorika	26
6.1.2	Jemná motorika.....	27
6.1.3	Grafomotorika a kresba	27
6.1.4	Zrakové vnímání	27
6.1.5	Sluchové vnímání	27
6.1.6	Prostorové vnímání	28
6.1.7	Vnímání času	28
6.1.8	Myšlení	29
6.1.9	Matematické představy	29
6.1.10	Řeč a komunikace	29
6.1.11	Emoce	29

6.1.12	Charakter a vůle	30
6.1.13	Psychická odolnost	30
6.1.14	Sociální dovednosti.....	30
7	Hračky z hlediska poznávacího významu	32
7.1.1	Panenky.....	32
7.1.2	Stavebnice.....	32
7.1.3	Mechanické hračky	32
7.1.4	Hry a hlavolamy.....	33
7.1.5	Tradiční hračky	33
8	Dítě a moderní technologie	34
8.1	Elektronické hry	34
8.1.1	Negativní dopady elektroniky na zdraví dítěte	35
9	Výzkum	38
9.1	Metodika výzkumu.....	38
9.1.1	Kvalitativní výzkum	38
9.1.2	Vlastní předporozumění výzkumu.....	38
9.1.3	Výzkumný problém a cíl výzkumu.....	38
9.1.4	Výběr výzkumného souboru.....	39
9.1.5	Etické aspekty výzkumu	39
9.1.6	Scénář rozhovoru	40
9.1.7	Výzkumné otázky rozhovoru rozdělené do tematických bloků.....	40
9.2	Analýza rozhovorů	41
9.2.1	Okruh č. 1.: Vtahy rodinných příslušníků k dítěti a hře a vliv samotné hry na dítě.....	42
9.2.2	Okruh č. 2: Kontakt dítěte s elektronickým zařízením	44
9.2.3	Okruh č. 3: Sociální interakce dítěte s vrstevníky a s okolím.....	46
9.3	Aplikace teorie na získaná data.....	48
9.3.1	Aplikace teorie na získaná data z okruhu č. 1.....	48
9.3.2	Aplikace teorie na získaná data z okruhu č. 2.....	51
9.3.3	Aplikace teorie na získaná data z okruhu č. 3.....	51
10	Závěr	53
11	Seznam použitých zdrojů.....	55
12	Seznam příloh	57
12.1	Příloha A: Rozhovor č. 1.....	58
12.2	Příloha B: Rozhovor č. 2.....	62
12.3	Příloha C: Rozhovor č. 3.....	65
12.4	Příloha D: Rozhovor č. 4.....	68

12.5	Příloha E: Rozhovor č. 5	71
------	--------------------------------	----

1 Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá vlivem hry na osobnost předškolního dítěte. Konkrétně řeší problematiku her a hraček, které byly a jsou běžnou součástí každodenního života dítěte, jejich působením na psychické i fyzické vlastnosti člověka v raném věku a také jejich důsledky. Zvolila jsem si toto téma, jelikož věřím, že děti přirozeně tíhnou ke hře, učí se tak a jejím prostřednictvím poznávají svět. Je proto důležité vědět, co by hra měla obnášet a jaké důsledky může do životů dětí přinést. Jako budoucí pedagog bych měla mít přehled v aktivitách, které jsou pro děti bezděčné a přicházejí s jejich přirozeností. Mezi takové aktivity hra nepochybně patří.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zjistit, jak jaké druhy her působí na jednotlivé stránky dítěte. tento cíl je naplněn především díky praktické části.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, tedy na část praktickou a teoretickou. První kapitola teoretické části práce je zaměřena na termín hra, na její definici a samozřejmě také na působení hry samotné na člověka. Definice hry, jak se první kapitola nazývá, je důležitým úvodem do bakalářské práce, jelikož se zde seznamujeme se základním vymezením hry a s jejími znaky.

Druhá kapitola se soustředí především na vývoj hry v rámci historie a její roli v lidských civilizacích a společnostech v průřezu několika tisíciletí. Není zde ale popsán pouze měnící se pohled na hru, ale také na samotné dětství, které nebylo vždy vnímáno tak, jak ho známe dnes. Hra se vyvíjela společně s lidmi, a i to je ve druhé kapitole důležitým tématem.

Ve třetí kapitole je ponechán prostor výhradně pro významné osobnosti spojované s problematikou hry a jejím působením na život dítěte. Jsou zde také uvedeny nejzásadnější přístupy a teorie, které nepochybně změnily celkový pohled na dítě a hru.

Další kapitola, kapitola šestá, je už konkrétnější. Je totiž věnována již jednotlivým formám hraček, které byly a jsou mezi dětmi nejvíce využívány. Zkoumá jejich vliv a možnosti využití.

Kapitola čtvrtá rozděluje hry nejdříve v rámci pedagogiky a později podrobněji podle povahy činnosti. Zde se dozvídáme o působení hry na konkrétní stránky osobnosti, ať už fyzické, či psychické. Stejně tak je tomu i v kapitole následující, ale ta je zaměřena již pouze na předškolní děti.

Poslední kapitola teoretické části je věnována vlivu elektroniky na dítě. Vzhledem k tomu, že jsme elektronikou obklopeni neustále, považuji za důležité zmínit toto téma ve své práci. Dnešní děti žijí v digitální době, tudíž je pro ně přirozené přicházet s elektronickými zařízeními do styku. Má to ale mnoho negativních dopadů na jejich přirozený vývoj, o kterých se tato kapitola také zmiňuje.

Část praktická je rozdělena do tří podkapitol, které popisují průběh, cíl a konečné výsledky výzkumu. Jedná se o výzkum kvalitativní, byl proveden prostřednictvím dotazníku. Data získaná z otázek od pěti respondentů jsou dále zpracována do tří tematických okruhů.

2 Definice hry

„Podle formy můžeme hru souhrnně nazvat svobodné jednání, které je míněno jen tak a stojí mimo obyčejný život, ale které přesto může hráče zaujmout, k němuž se dále nepřipíná žádný materiální zájem a jímž se nedosahuje žádného užitku, které se uskutečňuje ve zvlášť určeném čase a ve zvlášť určeném prostoru, které probíhá řádně podle určitých pravidel a vyvolává v život společenské skupiny, které se rády obklopují tajemstvím nebo které se vymaňují z obyčejného světa tím, že se přestavují za jiné.“¹

Hru můžeme definovat jako činnost v jádru

1. svobodnou, jelikož k ní nelze hráče přinutit, aniž by hra neztratila svoji radostnou a přitažlivou povahu. Není úkolem, který je spojen s odpovědností. Není také činností vykonávanou na něčí rozkaz. Nařízená hra tedy není hrou ve skutečném smyslu slova, ale pouze její reprodukcí.
2. vydělenou z každodenního života, je předem přesně stanovený časoprostor.
3. nejistou, jelikož její průběh ani výsledek se nedá předurčit a hráč má tak vlastní prostor k projevu své iniciativy a osobnosti.
4. podřízenou pravidlům, které ve hře nahrazují zákony běžného života a po skončení hry mizí. Hra má tedy svůj řád, není pouze libovolnou činností. Probíhá v určitém čase a vymezeném prostoru. Má pravidla předem stanovená všem účastníkům hry, které navozují pocity napětí a uvolnění. Není určena k uspokojení materiálního zájmu, ale poskytuje hráči možnost vyjádřit sám sebe, použít svůj důvtip, sílu, odvahu, vytrvalost, fantazii a tvůrčí schopnosti. Hra má za úkol obohatit a obzvláštnit každodenní život.
5. fiktivní, doprovázenou alternativní realitou a iluzí běžného života. Na jednu stranu je určitým odklonem od skutečnosti (pomocí slov „jako“ a „jakoby“). Na chvíli se člověk dokáže vymanit ze skutečného světa, i když si uvědomuje, že tomu tak je. Na druhou stranu je hra přiblížením k tomu, co je reálné. Tím, že člověk předstírá že je něco nebo někdo jiný, přijímá

¹ HUIZING, Johan. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*. s. 10.

určitou roli a proniká tak hlouběji do skutečnosti, poznává sám sebe a své okolí a rozvíjí tak svou osobnost.²

Hra je čistě existenciální konání, které vychází z jednotlivých snů a představ každého jednotlivce. Jedná se tedy o projev sebe sama, kde se člověk nemusí soustředit na pomyslné bariéry zákonů a pravidel, kterými je neustále obklopen. Vždy může začít od znova a neohlížet se na to, co se událo v minulosti v dané hře.³

Hra je významná nejen pro jedince, ale i pro celou společnost. Dává nám možnost projevit se a tvořit nové vazby, které mají sociální a kulturní charakter. Podstatou hry je zaznamenávání vlivů, které na jedince působí a využití těchto vlivů v dalším vývoji člověka. Při stálé komunikaci a kontaktu jedince s prostředím dochází ke spojování podnětů s nepodmíněnými reflexy a utváření struktur vyšší nervové činnosti. Smysl hry se naplní tehdy, když si dítě vytvoří metodu na řešení daného problému a pochopí jeho princip. V určitých etapách vývoje není dítě ještě natolik zdatné, aby dokázalo pochopit vztahy mezi životními situacemi a předměty. K porozumění těmto podnětům a světu kolem využívá hru, což je spontánní činnost, v níž řeší úkoly reálného světa pomocí představivosti a používání různých předmětů a pomůcek. Při tomto procesu se rozvíjí hlavně jeho schopnost fantazie, která zároveň utváří skutečnost. Nejdůležitější je průběh této činnosti, ne její výsledek. Hra obsahuje dojmy a zážitky ze života a prostředí, ve kterém děti vyrůstají. Není ale úplně přesnou kopií tohoto světa, pouze je s jeho pomocí vyobrazen vztah dítěte k zobrazovanému jevu, jeho zážitky a přání. Dítě je při hře činorodé, samostatné a plně projevuje své schopnosti a jedinečnou osobnost.⁴

Jelikož se ve hře rozvíjejí všechny stránky osobnosti dítěte, stává se významným pedagogickým prostředkem. Hra je tedy nezbytná pro všestrannou výchovu v harmonickém duchu, která zahrnuje stránky tělesné, rozumové, mravní, pracovní a estetické.⁵

Podstatu hry bychom mohli rozdělit do tří vzájemně integrovaných oblastí:

² KLUSÁK, Miroslav a KUČERA, Miloš. *Dětské hry – games*. s. 29-30.

³ FINK, Eugen. *Hra jako symbol světa*. S. 252.

⁴ MIŠURCOVÁ, Věra, Jiří FIŠER a Viktor FIXL. *Hra a hračka v životě dítěte*. s. 30-31.

⁵ Tamtéž

1. mozkové impulsy určené zráním a spontánním učením
2. různorodé počáteční informace, které souvisejí s proměnou okolí a se smyslovými stimuly
3. elementární zkušenosti, jejichž rozsah a hloubka se postupně zvětšuje, a které mají svou výchozí podstatu v experimentu se vším, s čím dítě přijde do styku⁶

⁶ KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. S. 19.

3 Historie hry

Hra provází lidskou společnost od počátku dějin. Důkazy o tom nalzáme z archeologických vykopávek i v pozdějších literárních památkách. Hra i hračka jsou odedávna předmětem teoretických úvah. Skutečnost, že jejich důležitost je uznávána po celá tisíciletí, stejně jako fakt, že jednotlivé typy her a hraček jsou nedílnou součástí různých kultur a nástrojem výchovy nových generací nás vede k zamyšlení o tom, jak se v historii vyvíjely, co se změnilo a co má stále trvalou hodnotu.⁷

Mezi první archeologické nálezy můžeme zařadit hračky starověkého Egypta (např. míč z papyru, dřevěný krokodýl s pohyblivou čelistí a hliněné figurky). Z dob starého Řecka se zachovaly např. vozíky pro chlapce, figurky koníků a vojáků, a dokonce i zmenšenina Trojského koně, do něhož bylo možné ukrýt olověné vojáčky. Z hraček pro dívky se zachovaly panenky z textilu, dřeva, hlíny, slonoviny, jantaru, mramoru, ale i ze stříbra a ze zlata.⁸

Co se týče umění dětí, především malby, první nálezy můžeme datovat ke sklonku paleolitu (tedy kolem 15 000 – 5000 let př. n. l.). Nálezy také potvrzují, že obdobné projevy zájmu o umělecké výtvoře projevovaly také děti, a to již v počátečním období jejich vývoje. Umění pravěkých lidí i záliba nejmenších dětí ve vnímání uměleckých výtvořů a později i jejich tzv. „umělecká tvorba“ svědčí o tom, že předpoklady k tvorbě a vnímání umění pravděpodobně máme my lidé vrozené, každý v jiné míře.⁹

Hra neměla místo jen v dětském životě, ale i v celé společnosti. V antickém Řecku byly hry vázány na náboženství a kult bohů. Z nich se nejvíce proslavily olympijské hry a hry scénické, které byly uskutečňovány v rozsáhlých amfiteátrech. Z Říma jsou známé hry jezdecké a zápasy gladiátorů. Mladí Římané byli dokonce vychováni ve školách, které nesly název „ludi“, tedy hry. Ke hrám pohybovým se postupně přiřadily i hry intelektuální, např. hádanky. Tak vznikly i hry s obrázky, které máme dodnes.¹⁰

⁷ MIŠURCOVÁ, Věra, Jiří FIŠER a Viktor FIXL. *Hra a hračka v životě dítěte*. s. 9-12.

⁸ Tamtéž

⁹ MIŠURCOVÁ, Věra. SEVEROVÁ, Marie. *Děti, hry a umění*. S. 23-24.

¹⁰ MIŠURCOVÁ, Věra, Jiří FIŠER a Viktor FIXL. *Hra a hračka v životě dítěte*. s. 9-12.

Od 18. století vznikaly hry, které měly dětem přibližovat gramatiku, dějepis, přírodopis, zeměpis, morálku a vojenství. Vyráběly se hry a hračky s vojenskými náměty, jako třeba vojáčky. Pro šlechtické děti se vyráběly ze stříbra, pro děti vyšších měšťanských vrstev z olova, pro nižší vrstvy z města ze dřeva a venkovské děti si je tvořily ze všeho, co bylo okolo.¹¹

Tématu her se věnoval také Jan Amos Komenský (28.3.1592 – 15.11.1670). Byl to jeden z nejvýznamnějších českých myslitelů a pedagogů. Jeho Teorie přirozené lidské potřeby přispěla k novému úhlu pohledu na dětství a dítě samotné. Z úcty Komenského k člověku vyplývala i jeho úcta k samotnému dítěti. Ta je výrazně prezentovaná v jeho díle *Informatorium školy mateřské*. Velmi si přál, aby rodiče pozorovali, jak dítě postupně chápe, co pohybově zvládá a kdy je připraveno projevit se samostatně v různých oblastech činnosti. Zdůrazňoval u dítěte přirozený rozvoj aktivity, a to nejlépe ve hře. Tu pro nejmenší děti považoval za stejně důležitou jako spánek a výživu. Podstatu hry spojoval s odvěkou lidskou touhou po pohybu a svobodě, s družností, s rozmanitostí, ale i s určitým řádem, který nás provází. Podle něj si děti ve hře mají cvičit tělo ke zdraví a síle, mysl k jemnosti a pohyby k obratnosti.¹²

V 18. století se změnilo celkové vnímání dětství, a tudíž i hry jako takové. Do té doby bylo totiž dětství uznáváno pouze do šestého až sedmého roku života. Od tohoto věku se nebraly ohledy na zvláštní potřeby dítěte, které jednoduše muselo hrát a dělat to, co dospělí lidé. V 18. století ale vzniká podvědomí o odlišnosti potřeb dítěte od dospělého i na osobitost každého jedince. Hry a hračky se diferencovaly a užívaly se pro výchovu dětí normálních i těch se speciálními potřebami. Důraz byl kladen především na využití hračky k učení, jelikož hra rozvíjí dětskou mysl, podporuje myšlení a rozvíjí schopnosti. Toto přesvědčení následně proniklo do celé společnosti. Na základě toho vznikly hry jako např. skládací abeceda, početní domino, abecední loto, hra s hudebními nástroji a podobně. Pro děti v předškolním věku byly vytvořeny speciální hračky, které měly rozvíjet duševní i manuální zručnost. Nejvíce byly používány míč, koule, krychle, válec a stavebnice. Soubor takových hraček se nazýval Fröblovy dárky a pronikl do

¹¹ Tamtéž

¹² ADÁMKOVÁ, Silvie. *Hra jako prostředek pedagogické diagnostiky v mateřské škole*. S. 15-18.

mnoha mateřských škol. Později byl ale kvůli své vyumělkovanosti zrušen a zapomenut.¹³

Podle pozdějších mínění by hra měla nejen učit, ale také bavit. Vznikaly nové, více technické hračky jako např. vláčky, parní stroje, loutky a různé mechanismy. Děti měly přístup k různým hračkám v rodině i ve škole (vozíky, koníčky, houpací koně, šavle, ručnice, loutky, panenky, nábyteček, nádobíčko, bubny, praporky, dřevěné kostky a špalíčky, obruče, míče, větrníky, papírové draky atd.).¹⁴

Ve 20. století, nazývaném také jako století dítěte, se zájem o hru a hračku zvyšuje po celém světě. Je to tím, že se mění životní prostředí, a i celkově nároky na člověka. Žijeme ve více umělém světě a styk s přírodním přirozeným prostředím je omezený. To nám mají nahrazovat právě hračky a hry.¹⁵

Stejně jako v minulosti se i dnes hra nesoustředí jen na dětskou populaci. Má své místo i v kultuře a životě dospělých. Hra je oceňována za pozitivní vliv na tělesné a duševní zdraví a vnáší radost a obohacení do všedního života.¹⁶

¹³ Tamtéž

¹⁴ Tamtéž

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ Tamtéž

4 Hra jako prostředek výchovy

Hra, jakožto činnost, se nevyskytuje pouze u člověka, ale také u jiných živočichů. Co to tedy hra je a jaký má význam pro život? Hra podle významných biologických a psychologických sfér slouží k odpočinku, umožňuje vybití nadměrné energie a je i formou jakési přípravy.¹⁷

4.1 Významné psychologické přístupy a teorie

V této podkapitole se seznámíme s významnými přístupy a teoriemi z oblasti psychologie napříč historií.

4.1.1 A. Lazarus a B. Schaller

Laazarus a Schaller jsou autory údajně historicky nejstaršího vysvětlení principu hry pojmenovaném Teorie relaxace. Tato teorie nám říká, že lidé si hrají, aby se uvolnili a obnovili vyčerpané síly. Laazarus a Schaller hru považují za aktivní odpočinek.¹⁸

4.1.2 Herbert Spencer

(27. 4. 1820 – 8. 12. 1903)

Tento známý anglický filozof a sociolog je autorem Teorie energetického nadbytku. Ta vycházela z názoru, že děti si hrají proto, aby se zbavily nadbytečné energie. Chápe hru jako projev přebytečné energie a zároveň i jako zdroj všeho umění. Spencer postavil tento názor do spojitosti s evoluční teorií, a tedy tak, že vyšší živočichové nepotřebují trávit tolik času hledáním potravy, mají tedy více energie, kterou vybíjejí hrou. Nepřesnost této hypotézy ale vyvrací obyčejné zkušenosti, např. i unavené dítě si chce hrát i přesto, že by si mělo jít odpočinout.¹⁹

4.1.3 Stanley Hall

(1. 2. 1844 – 24. 4. 1924)

Hall byl americký psycholog. Jeho rekapitulační teorie, jinak také teorie atavismu, obsahuje myšlenku, že vývoj lidstva se promítá do hry. Jedinec při ní opakuje činnosti, kterými lidé postupně procházeli. Zájmy a aktivity se objevují v pořadí jako u prehistorického člověka. Např. hry ve vodě by mohly mít spojitost s rybími předky, záliba v houpání a šplhání zase odpovídá chování opic. Přes zajímavý

¹⁷ ADÁMKOVÁ, Silvie. *Hra jako prostředek pedagogické diagnostiky v mateřské škole*. S. 15-18.

¹⁸ Tamtéž

¹⁹ Tamtéž

výklad Stanleyho Halla dodnes není genetické předávání takovýchto informací potvrzené.²⁰

4.1.4 Sigmund Freud

(6. 5. 1856 – 23. 9. 1939)

Rakouský lékař a psychiatr, psychoanalytik Sigmund Freud vytvořil teorii promítání rušivých podnětů. Využíval metodu volných asociací a jeho následovníci přidali i metodu volné hry. Viděl ve hře možnost, jak proniknout do nejhlubších stránek osobnosti, poznat přání a zaměření člověka. Také našel využití hry jako terapeutického prostředku. Podle Freudova pojetí je hra promítnutím rušivých podnětů, se kterými se dítě snaží vyrovnat s pomocí hraček a fantazijních představ. Tím, že dítě vymění skutečný předmět nenávisť za jiný, je tak schopné naprosto otevřeně vyjádřit svoje pocity. Známy citát Sigmunda Freuda praví: „*Hra je jednou z královských cest do duše dítěte (dalšími jsou zejména kresba a sen)*.“²¹

4.1.5 Karl Gross

(10.12 1861 – 27.3. 1946)

Karl Gross byl německý psycholog a filosof, který navrhl tzv. Teorii přípravného cvičení. Věnoval se studiu zvířecího chování. Zjistil tak, že se hry mění podle jednotlivých zvířecích druhů a u jejich mláďat je možné pozorovat hry, které jsou podobné činnosti dospělých jedinců. Hra je podle jeho názoru výcvikem pro život. Gross tedy považuje hru za způsob nácviku činností, které jedinec bude v budoucnosti potřebovat.²²

4.1.6 Jean Piaget

(9. 8. 1896 – 16. 9. 1980)

Jean Piaget byl významný švýcarský filozof, přírodní vědec a vývojový psycholog. Jeho teorie spojená s intelektuálním vývojem člověka říká, že charakter hry se mění v závislosti na vývoji dítěte. Podle Piageta stadia vývoje hry určuje hlavně stupeň vývoje myšlení, kterého jedinec dosáhl. Hru chápal jako součást vývoje inteligence

²⁰ Tamtéž

²¹ Tamtéž

²² DUPLINSKÝ, Josef. *Dětská hra a psychologie*.

a vývojově nezbytnou a zároveň přechodnou činnost dítěte. Na základě svých poznatků a výzkumů zkonstruoval určité typy herní aktivity v dané fázi myšlení.²³ Piaget popisuje dva procesy, které považuje za základní pro celý vývoj organismu: asimilaci (organismus si přizpůsobuje prostředí) a akomodaci (organismus se přizpůsobuje vnějšímu prostředí). Tyto dva základní procesy by měly vždy zachovávat rovnováhu. Hru chápe Piaget jako čistou asimilaci, která upravuje přicházející informace tak, aby odpovídaly jednotlivým přáním jedince. Pokud převažuje proces akomodace, tedy přizpůsobování se, dochází k napodobování. Tato teorie hry připisuje jasnou biologickou funkci aktivního opakování a experimentování.²⁴

Do období senzomotorického (do 18 měsíců) zařadil Piaget „hru cvičení“. Dítě má tendenci opakovat činnost, např. manipulovat s nějakým objektem. Pokud se opakovaná činnost vyznačuje jistými změnami (přibližně na konci 4. měsíce), znamená to, že se již objevuje vlastní hra. Do období předoperačního (2-7 let) zařadil hru symbolickou (na něco, na někoho) a předstírání prostřednictvím hry, kde se uplatňují především prvky napodobování světa dospělých. Později se objevuje i soutěživost, pravidla, spolupráce mezi účastníky hry a zároveň se vyvíjejí konstruktivní hry.²⁵

4.1.7 Erik Homburger Erikson

(15.6.1902 – 12.5.1994)

Erikson byl německo-americký psychiatr. Jako první přišel s tzv. Teorií řešení problémů, která uvádí, že předškolní věk je obdobím iniciativy. V předškolním období je pro dítě typická jeho aktivita, která se rozvíjí právě v rámci hry. Radost dítěti přináší především pohybové činnosti. Při hře přijímá různé role, je zvědavé. Hra a kontakt se skutečností umožňují dítěti získávat nové zkušenosti, znalosti, poznávat sebe sama a řešit problémy v různých situacích.²⁶

²³ ADÁMKOVÁ, Silvie. *Hra jako prostředek pedagogické diagnostiky v mateřské škole*. S. 15-18.

²⁴ KLUSÁK, Miroslav. *Morální vývoj školáků a předškoláků: Paradigmatické výzvy dle Jeana Piageta*

²⁵ ADÁMKOVÁ, Silvie. *Hra jako prostředek pedagogické diagnostiky v mateřské škole*. S. 15-18.

²⁶ Tamtéž

5 Klasifikace her

5.1 Klasifikace her v rámci pedagogiky

Z pedagogického hlediska můžeme hry rozdělit do dvou velkých skupin, tedy na hry tvořivé a hry s pravidly.²⁷

5.1.1 Hry tvořivé

Také je nazýváme jako hry spontánní. Dítě si při nich samo volí námět a průběh hry. Jejich hlavním obsahem je vztah k materiálnímu světu.

- a) předmětové: dítě pracuje s předměty kolem sebe, rozvíjí své smysly a poznává vlastnosti předmětů
- b) úlohové: námětové; dítě předstírá, že je dospělý člověk, napodobuje jeho činnost, hraje si na někoho jiného, napodobuje vztahy mezi lidmi
- c) dramatizační: snové; dítě si ve svých představách vytváří situace, prožitky, postavy, hovoří s vymyšlenou postavou
- d) konstruktivní: dítě manipuluje s přirozeným nebo umělým materiálem, s předměty a pomůckami, které svým vzhledem a funkcí připomínají skutečnost²⁸

5.1.2 Hry s pravidly

- a) pohybové: na kočku a na myš, na honěnou, míčové hry
- b) intelektuální: didaktické; v nich se rozvíjí především rozumové schopnosti (skládanky, stolní hry)²⁹

Většina her potřebuje nějaký materiální podnět, tedy hračku. Ta totiž dítěti pomáhá vytvářet si představy, odráží jeho realitu a stylizuje svět, ve kterém dítě žije. Hra s hračkou podporuje tělesný rozvoj a připravuje tak dítě na společný život s ostatními lidmi.³⁰

²⁷ MIŠURCOVÁ, Věra, Jiří FIŠER a Viktor FIXL. *Hra a hračka v životě dítěte*. s. 32.

²⁸ Tamtéž

²⁹ Tamtéž

³⁰ Tamtéž

5.2 Klasifikace her podle povahy činnosti

5.2.1 Motorické hry

Jsou velmi rozmanité. Zahrnují pohyby lokomoční, manipulační a míčové. V pozdějším věku děti rády chodí pozadu, překračují překážky a opakovaně slézají a vylézají na různá místa. Z experimentální manipulace se najednou stává jednoduchá experimentace, je stále složitější, až se z ní stane hra. Jednorochní dítě nechává hračky poházené, kdežto dítě dvouleté je již schopné tvořit řady např. podle barvy předmětu. Místo toho, aby jako před rokem zkoumalo předmět ústy, vkládá věci po jedné do krabice, tím z nich tvoří skupinu. Míčové hry u batolete začínají pouhým kutálením míčku. Později již dítě chytá míč na krátkou vzdálenost. V senzomotorických hrách hrají nemalou roli smysly. Dítě mačká klávesy u piana, troubí na trubku, píská na píšťalu, nebo třepe kostkami v krabici. Velmi oblíbená zraková hra dvou až tříletých dětí je prohlížení obrázků.³¹

Velmi důležité jsou pro vývoj motoriky dítěte hry s prsty. Ruka samotná je při učení velmi významná. Při těchto hrách prsty přebírají úlohu osob, zvířat i věcí. Jejich prostřednictvím jsou po způsobu divadla pohyby spojeny s úkony, popisy a předváděním. Člověk si snadněji pamatuje, jsou-li jeho myšlenky a řeč doprovázeny pohyby.³²

5.2.2 Intelektuální hry

Intelektuálních her je mnoho, jelikož jsou děti tohoto věku velmi vynalézavé. Dělíme je na funkční, námětové, imitativní, fantastické a konstruktivní. Děti si ještě hrají sami za sebe, nemají nutkání vyhledávat „hrací“ společnost. Tak tomu je pouze tehdy, kdy je taková hra vedena dospělým člověkem. Pro batole jsou předměty nezávislé na sobě. V jednom předmětu vidí nespočet věcí např. je hůl koněm, pak loutkou a později vozíkem. Je to dané tím, že děti tohoto věku zatím nejsou schopné rozeznat fikci od skutečnosti daného okamžiku.³³

³¹ PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky*. S. 161-164.

³² SPITZER, Manfred. *Digitální demence*. S. 167.

³³ PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky*. S. 161-164.

5.2.3 Funkční a námětové hry

V těchto hrách se dítě ztotožňuje s představovaným předmětem, zkrátka se stává někým jiným. Mezi dětmi nejoblíbenější hrou v této oblasti je hra na schovávanou. Počátky této hry jsou vidět již u batolete, které se ale schovat neumí, tak se izoluje tzv. pštroší politikou (jakmile dítě nevidí okolí, znamená to pro něj, že ani okolí nevidí jeho). Dítě se při námětových hrách vžívá do role velmi snadno, stačí jen nepatrný náznak, čím se má stát. v pozdějším věku si děti nejčastěji hrají na otce či na matku a opakují zapamatované fráze.³⁴

5.2.4 Imitativní hry

Je jich mnoho. Prostřednictvím imitativních her dítě odráží své prostředí. Vyvíjí se tak podmíněná reflexivní činnost dítěte, která reaguje na podněty v okolí. Takto si dítě osvojuje veškeré chování, způsob chůze, gestikulaci, smích, společenské zvyky i řeč. Tento druh her má veliký význam především po genetické stránce.³⁵

5.2.5 Fantastické hry

Dítě provádí činnosti jen jako. Většina fantastických her je imaginativní. Stačí zde jednoduchý podnět, aby byl změněn v jakýkoli představovaný subjekt. Dítě krmí a ošetřuje loutku či plyšovou hračku, dělá pokrmu z bláta, hraje si s klacíkem jako s pistolkou. Mizí zde hranice mezi vnímáním a představováním. Byla kladena otázka, zda si děti uvědomují rozdíl mezi živým a neživým. Děti ale tento fakt ve skutečnosti vnímají a samy by se zalekly, kdyby na ně loutka promluvila. Proto se děti také ze začátku bojí mechanických hraček. Nerozumí tomu, proč neživé vydává zvuky.³⁶

To, co dětem není povoleno ve skutečném světě, si jednoduše představí jako alternativní realitu. Předškolní děti mají často problém vyrovnat se s tím, co je v jejich životě reálné. A právě z tohoto důvodu jsou jejich představy o tom „jak by to mohlo být“ velmi živé. Děti jim postupně začnou věřit. Právě fantazie předškolním

³⁴ PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky*. S. 161-164.

³⁵ Tamtéž

³⁶ Tamtéž

dětem často pomáhá pochopit okolní svět. Tato tendence bývá označována jako magičnost.³⁷

5.2.6 Konstruktivní hry

Z oblasti těchto her byla nejvíce věnována pozornost hře s kostkami. Dítě staví z kostek věže, mosty a tunely a stále se jeho technika zdokonaluje. Další oblíbenou konstruktivní hrou je práce s pískem, kdy dítě tvaruje písek podle svých představ na hrady a jiné stavby. Dále by sem patřilo i skládání obrázků z kostek, kdy má každá krychle na jedné své straně část obrázku. Dítě tak obrázky kompletuje a zapojuje svoji představivost. Ke konstruktivním hrám se ale malé děti propracují postupně, většinou přes destruktivní činnosti jako ke trhání papíru, kácení stavebnic a lámání věcí.³⁸

5.2.7 Společenské hry

Tyto hry jsou pro batolata převážně organizovány rodiči, jako je např. hra na schovávanou a na honěnou. Vrstevníci jsou součástí až později. Do druhého až třetího roku si dítě i v přítomnosti jiných dětí hraje výlučně samo. Někdy si děti vymění hračky, ale většinou je důvodem to, že silnější dítě přebere hračku slabšímu a na tu svou zapomene.³⁹

³⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie 1.: Dětství a dospívání.*

³⁸ Tamtéž

³⁹ Tamtéž

6 Vliv hry na osobnost dítěte předškolního věku

Pro děti je učení velice snadné, učí se velmi rychle. Oproti tomu my dospělí se učíme podstatně pomaleji. Toto snižování rychlosti učení spojené s dospíváním (tedy mezi desátým a dvacátým rokem života) vychází z jistého procesu přizpůsobování, je tedy naprosto normální. Nezáleží na tom, co se zrovna dítě učí – zda chodit nebo mluvit, správně se chovat nebo stravovat. Učení často znamená, že se nejprve zvažuje nějaká neznámá na základě jednotlivých zkušeností. Mozek malého dítěte, které se právě učí chodit, musí zvažovat, kolik impulzů musí vyslat svalům v zádech, když se horní polovina těla naklání dopředu. Pokud je impulzů málo, padá dopředu a pokud jich je hodně, padá dozadu. Správný počet impulzů se ukládá do paměti a koordinace dítěte se zdokonaluje.⁴⁰

V předškolním období si u dítěte můžeme povšimnout nejrozmanitějších způsobů hry. Dítě má na hru dostatek času, ještě není zatíženo úkoly a povinnostmi spojenými se školní docházkou. V mateřské škole má dítě značný prostor a čas pro rozvíjení herních činností. Na druhou stranu je dostatečně kognitivně a sociálně vyspělé k tomu, aby bylo schopno vymýšlet plno rozličných a odlišně propracovaných her. Ve starším předškolním věku děti převážnou většinu času tráví u her, které vyžadují komunikaci. Musí se např. společně dohodnout na průběhu a pravidlech hry. Už v tomto věku se některé děti mohou projevovat více dominantně a iniciativně v prosazování vlastních pravidel a scénářů hry. Naopak některé děti jsou více přizpůsobivé a přijímají průběh hry vytvořený někým jiným.⁴¹

Hra dítěti poskytuje možnost rozvíjet nenásilným a přirozeným způsobem ve všech oblastech, které jsou a budou pro jeho život nezbytné. Dovednostem a vědomostem se tak dítě neučí, ale spíše si je nevědomky osvojuje.⁴²

6.1.1 Hrubá motorika

V oblasti hrubé motoriky je pro dítě velice důležité trénovat chůzi, přeskoky a skoky, rovnováhu, kotrmelce, skoky po jedné noze, chůzi pozpátku, celkovou koordinaci pohybů, házení a chytání míče a chůzi po schodech. Díky hře se všechny vyjmenované oblasti hrubé motoriky stávají dokonalejšími a rozvíjejí se.

⁴⁰ SPITZER, Manfred. *Digitální demence*. S. 143.

⁴¹ HANUSOVÁ, Tereza. *Hra předškolního dítěte*. S. 20.

⁴² MASOPUSTOVÁ, Táňa. *Hra a její vliv na vývoj dítěte*. S. 5-8.

Nejvhodnější a nejoblíbenější hry rozvíjející hrubou motoriku jsou například hry na honěnou, překážkové dráhy, kolektivní míčové hry a podobně.⁴³

6.1.2 Jemná motorika

Jemnou motorikou myslíme především pohyby ruky, uchopování, manipulaci s drobnými předměty, motoriku mluvních orgánů (logomotorika), pohyby obličeje či koordinace ruky a oka. Tyto oblasti motoriky je možné snadno procvičovat s pomocí smyslových, námětových a manipulačních her jako je lepení, stříhání, navlékání korálků, přelévání tekutin, zavazování tkaniček a jiné.⁴⁴

6.1.3 Grafomotorika a kresba

Tato oblast spadá pod jemnou motoriku a zahrnuje úkony spojené s kreslením, malováním nebo psaním. Grafomotorické hry a činnosti by měly vést dítě především ke správnému držení tužky a postupně ho tak připravit na psaní. Vhodné jsou všechny hry, které rozvíjí obecně jemnou motoriku.⁴⁵

6.1.4 Zrakové vnímání

Do tohoto pojmu řadíme hlavně rozpoznávání a pojmenovávání barev, tvarů, pozadí či rozpoznávání odstínů a rozdílných předmětů. Zrakové vnímání můžeme snadno procvičit mnoha způsoby a pomocí her. Lze využít jak hry pohybové – např. Čáp ztratil čepičku, čímž se děti učí rozeznávat barvy. Mezi hry smyslové patří různé domečky s otvory, do kterých se děti učí pasovat předměty odpovídajících tvarů apod.⁴⁶

6.1.5 Sluchové vnímání

Rozvíjení sluchového vnímání probíhá nejčastěji díky různým říkankám, při kterých se dítě učí sluchové analýze a syntéze. Zdokonaluje se ve vnímání rytmu a tvoří i rýmy. Rozvoj sluchového vnímání je nezbytný pro činnosti, se kterými se bude dítě setkávat v pozdějším věku, jako je například učení jazyků.⁴⁷

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ Tamtéž

Smyslové vnímání není ale jen součtem elementárních počitků, které vznikají působením jednoduchých podnětů na naše smysly. Je to složitý psychický úkon, na kterém se účastní všechny složky osobnosti člověka. Tím jsou myšleny jeho očekávání, postoje, vytrvalost a soustředěnost, dříve získané zkušenosti, zájmy i již dosažené dovednosti. Ve všech oblastech vnímání, především zrakového a sluchového, je možné zaznamenat u dětí v předškolním i školním věku značné pokroky. Dítě je vytrvalejší a pozornější, všechno zblízka pečlivě prozkoumá a sleduje, je důkladné a ve vnímání méně závislé na svých osobních potřebách, než je to u mladších dětí. Nevidí už věci jen jako pouhý celek, ale prozkoumává jejich části až do nepatrných detailů. Stává se tak poměrně dobrým a kritičtějším pozorovatelem. Vnímání se najednou stává aktem, pozorováním, které má jasný cíl. Vznik pozorování představuje ve vývoji dítěte jeden z nejvýznamnějších kroků v oddělení teoretického poznávání od praktických aktivit.⁴⁸

6.1.6 Prostorové vnímání

Jedním z úkolů předškolního vzdělávání je, aby se dítě dovedlo zorientovat v prostoru a osvojilo si základní dovednosti určení místa jako je vpravo, vlevo, nahoře, dole, vpředu, vzadu a podobně. Díky hrám si tyto pojmy může dítě jednoduše osvojit a zažít. Vhodné jsou hry pohybové, námětové, manipulační aj.⁴⁹

Děti mívají často potíže s rozlišováním prostorových vztahů. Předměty vepředu se jim připadají větší, než jsou ve skutečnosti. Naopak vzdálené předměty popisují jako malé. Nejsou schopné dobře pochopit princip horizontu. Oproti tomu pojmy nahoře a dole rozlišují dobře. Orientovat se v rámci toho, co je vpravo a vlevo, dovedou až na konci předškolního období.⁵⁰

6.1.7 Vnímání času

Orientaci v čase se dítě učí až s postupem věku. Díky různým hrám si dítě osvojuje pojmy, které označují dny v týdnu či měsíce. Dítě začíná chápat jednotlivé časové souvislosti a posloupnost.⁵¹

⁴⁸ LANGMEIER, Josef a KREJČÍKOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. S. 118-119.

⁴⁹ MASOPUSTOVÁ, Táňa. *Hra a její vliv na vývoj dítěte*. S. 5-8.

⁵⁰ MOLNÁR, Josef. *Rozvíjení prostorové představivosti*.

⁵¹ MASOPUSTOVÁ, Táňa. *Hra a její vliv na vývoj dítěte*. S. 5-8.

6.1.8 Myšlení

Dítě si hraje a zároveň si osvojuje dovednost konstruktivně přemýšlet, plánovat i uvažovat. Od jednoduchých her, při kterých manipuluje s předměty a učí se přemýšlet nad jejich vztahy mezi nimi a vlastnostmi, přechází ke hrám složitějším, například strategickým hrám, při kterých se učí logicky uvažovat či dokonce předvídat.⁵²

6.1.9 Matematické představy

Na základě hry se dítě učí porozumět pojmům a vztahům mezi nimi. Pokouší se pojmy porovnávat (malý – velký, krátký – dlouhý, menší – větší atd.), řadit, třídít do skupin podle různých kritérií (tvar, velikost, množství atd.). Tyto schopnosti získává plánovitě nebo náhodně.⁵³

6.1.10 Řeč a komunikace

Díky hře se dítě rozvíjí ve všech rovinách jazyka. V oblasti foneticko-fonologické se pomocí hry zdokonaluje v odlišování hlásek a jejich výslovnosti a také v obratnosti artikulace. V rovině morfologicky-syntaktické se učí mluvit ve větách, skloňuje, užívá časy, rozlišuje od sebe jednotné a množné číslo, učí se užívat slovní druhy, tvarosloví, dokáže dokončit větu aj. V rovině lexikálně sémantické má hra příznivý vliv na schopnost porozumět řeči, chápat dějovou posloupnost, protiklady, vysvětlit význam, spontánně vyprávět a z paměti reprodukovat kratší texty. V komunikační rovině pak jde hlavně o rozvoj schopnosti užívat řeč v praxi, tedy vyžadovat informace, vyjadřovat vztahy, pocity, nálady, prožitky. Díky hře má dítě prostor mluvit nenuceně a aktivně navazovat vztahy prostřednictvím konverzace.⁵⁴

6.1.11 Emoce

Většina dětí prožívá emoce bezprostředně a intenzivně, ale ze všeho nejvíce mimovolně, tedy bez omezení zábrany, které si vytváříme s postupem času. Děti vyjadřují základní emoce v situacích, kdy např. nedostanou to, co by chtěly, a nejsou zatím samostatně schopny této skutečnosti porozumět.⁵⁵

⁵² Tamtéž

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ Tamtéž

⁵⁵ ČERNÝ, Vojtěch a GROFOVÁ, Kateřina. *Děti a emoce*. S. 9.

Hrou se děti učí vyjadřovat city, nálady, projevovat náklonost, soucit, poskytnout útěchu. Učí se také vcítovat jeden do druhého, omluvit se, omluvu přijmout a odpustit jinému člověku. Zdokonalují si také schopnost sebeovládání a regulace citů, přestávají být citově labilní a učí se svoje city a jejich intenzitu ovládat.⁵⁶

6.1.12 Charakter a vůle

Hra má velký vliv také na vývoj charakterových vlastností ať už pracovních (zahrnují například vztah k práci, píli, zodpovědnost), mravních (zahrnují například svědomí), společenských (zahrnují vztah k ostatním) nebo vlastností projevujících vztah k sobě samému (například sebedůvěra či sebeúcta).⁵⁷

Hrou se učíme zhodnotit sebe samého a svou vlastní činnost. S tímto souvisí také osvojování dovednosti jako je především samostatnost. Díky námětovým hrám si dítě osvojí i maličkosti, které jsou nezbytné pro každodenní život, jako např. prostřít stůl, držet příbor, oblékat se, ukládat věci na jejich místo, obsloužit se, zavázat si tkaničku nebo zapnout knoflík.⁵⁸

6.1.13 Psychická odolnost

V průběhu hry se děti setkávají i s nepříznivými životními událostmi, učí se v nich orientovat, a tak se přizpůsobit jim ne zcela vyhovujícím podmínkám. Díky takovéto zkušenosti ze hry se děti stávají psychicky odolnější a lépe pak reagují na reálnou nepříznivou životní událost. Hra tedy napomáhá k učení zvládání životních situací, řešení konfliktů a překonávání překážek.⁵⁹

6.1.14 Sociální dovednosti

Při hře se děti učí sociálním rolím, vytváří si sociální vztahy a obecně se učí, jak se chovat ve vztahu k druhým. Osvojují si pravidla chování a jednání, učí se brát ohled na ostatní a spolupracovat s nimi. Učí se rozpoznat vhodné a zdvořilé chování, a naopak chování nevhodné, které by mohlo ublížit okolí. Díky hře, dodržování jejich pravidel a chování při ní, se u dětí rozvíjí také smysl pro morálku.⁶⁰

⁵⁶ MASOPUSTOVÁ, Táňa. *Hra a její vliv na vývoj dítěte*. S. 5-8.

⁵⁷ Tamtéž

⁵⁸ Tamtéž

⁵⁹ Tamtéž

⁶⁰ Tamtéž

Mezi sociálním chováním dívek a chlapců můžeme zaznamenat patrné malé i velké rozdíly. Nejvýrazněji se odlišují v míře agresivity. Chlapci i dívky si v předškolním věku rádi hrají ve skupinách, které jsou rozdělené většinou právě podle pohlaví (již kolem tří let si chlapci vybírají do skupinky chlapce a dívky zase jiné dívky). Chlapci si v tomto věku hrají spíše ve větších skupinách obsahujících 4-5 chlapců, kdežto dívky tvoří skupinky menší o 2-3 osobách. Ve skupině chlapců bývá hierarchie výraznější než ve společenství dívek a také hra bývá rušnější (více běhají, strkají do sebe, porážejí se atd.). Hra dívek je znatelně klidnější a obsahuje především motivy vzájemné péče. Chlapci volí častěji konstruktivní hry, dívky spíše kreslení, prohlížení knížek a napodobivé hry. Celkově je jejich hra různorodější, a tak můžeme vidět, že dívky mívají širší rozpětí zájmů než chlapci. Zatím, co si dívka dovede hodiny hrát sama, chlapci obvykle tráví více času hrou s druhými dětmi, vyjadřují tedy spíše potřebu interakce se svými vrstevníky.⁶¹

⁶¹ LANGMEIER, Josef a KREJČÍKOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. S. 199-200.

7 Hračky z hlediska poznávacího významu

V této kapitole vás seznámím s nejvíce užívanými hračkami, způsobem jejich využití a jejich vlivu na dítě. Následující výčet hraček tedy kladně působí na jednotlivé stránky dítěte v průběhu jeho vývoje.

7.1.1 Panenky

Panenko je pro dítě skromným kamarádem a jejím prostřednictvím dokáže opakovat a promítat své vlastní zážitky a pocity. Dítě se učí starostlivosti a pečlivosti, kterou vnímá u matky, ale přejímá i její hněv a nedostatek sebeovládání. Drobné panenky se často stávají součástí jiných her, jako je např. hra se stavebnicí a budování staveb z kostek a také hra s domečkem. Vyvíjí se zde také cit pro jisté barevné sladění díky oblékání a tím také obratnost cvičená při této činnosti.⁶²

7.1.2 Stavebnice

Zhruba od sedmého měsíce věku dovede dítě udržet dvě věci současně. Později je dokáže položit na sebe a začíná stavět různé hrady, brány atd. K tomu potřebuje jemnou i hrubou motoriku. Pro mladší děti se doporučují spíše stavebnice ze dřeva pro své povrchové i vzhledově příjemnější vlastnosti. Starší děti si již hrají s plastovými kostkami, dnes je oblíbená pro svou variabilitu hlavně stavebnice Lego. Dílky stavebnice by měly být různorodé, co se barvy i tvarů týče. Skládání kostek je důležité pro námětovou hru, využívanou v mateřské školce, jelikož se tak dítě učí spolupráci s ostatními dětmi. Hry se stavebnicemi se také často používají jako diagnostický prostředek v psychologii k posouzení některých duševních vlastností dítěte.⁶³

7.1.3 Mechanické hračky

Tento typ hraček je pro dítě vhodný, jakmile chápe pohyb a prostor, tedy již po prvním roce života. Důležitá je odolnost těchto hraček, jelikož jejich možná křehkost může dítě ihned odradit. Mezi první takové stroje v předškolním věku řadíme auta a různé vozíky. Dítě na ně může nakládat ostatní hračky a vozit je. Je důležité, z poznávacího hlediska, aby dítě znalo princip daného mechanismu a pohybu, bylo schopné ho ovládnout a v případě nutnosti i hračku opravit. K tomu

⁶² OPRAVILOVÁ, Eva. *Dítě si hraje a poznává svět*. S. 83-92.

⁶³ Tamtéž

pomáhají jednoduché aktivity jako např. výroba auta z papíru, tvorba z kartonových krabic, dřívěk, obalů a podobně.⁶⁴

7.1.4 Hry a hlavolamy

Od pěti let začíná dítě mít zálibu v řešení různých problémů, zkouší svoje dovednosti a rádo soutěží. Zajímá se také o počet částí, jejich porovnávání a řazení. Při společných hrách se snaží vyhrát, ale také se učí přijímat prohru a s ní přicházející zklamání. Ve stolních hrách a hlavolamech pro předškolní děti by proto neměly chybět hrací kostky s barvami, obrázky i s různými počty teček pro nácvik matematiky (domino). Rozvíjející jsou také pexesa a kolekce karet k sestavování. Řadu takových stolních her si děti mohou vytvořit samy podle návodů v časopisech, např. rozstříhané obrázky ke skládání nebo soubory obrázků k roztřídění.⁶⁵

Hlavolamy vyžadují bystré pozorování spojené s přemýšlením a náročnou manipulací. Jsou určeny spíše pro starší děti mateřských škol.⁶⁶

7.1.5 Tradiční hračky

Do vybavení mateřské školy, která je institucí rozvíjející poznání dětí, řadíme i klasické tradiční hračky. Můžeme je hledat ve všech dobách i kulturách po celém světě. V rámci historie prakticky nezměnily svoji podobu. Jejich jednoduchost a funkčnost oceňují děti dnes stejně jako kdysi. Mezi takovéto hračky patří např. maňásci. S těmi si mohou děti hrát samy nebo s učitelkami, doma s rodiči uspořádat maňáskové divadlo, které vždy pobaví obecenstvo všech věkových kategorií.⁶⁷

⁶⁴ Tamtéž

⁶⁵ Tamtéž

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Tamtéž

8 Dítě a moderní technologie

Výzkumy a pedagogové v poslední době poukazují na zvyšující se počet hodin, které děti tráví u počítače. Děti buď hrají hry, nebo jsou pouze jen tak připojeny na internetu. Děti v předškolním věku vyžadují možnost prostřednictvím počítače, mobilu či tabletu sledovat pohádky a samozřejmě také hrát jednoduché hry. Některé jsou již dokonce schopny si počítačovou hru samy stáhnout na své nebo půjčené zařízení. Děti si osvojují dovednost ovládat ICT velmi rychle a s pomocí logiky postupně objevují nové možnosti, které se s těmito technologiemi souvisejí.⁶⁸

Hraní počítačových her ale podle odborníků není vždy jen negativní záležitostí, ale má pro dítě i různé přínosy. Hry zlepšují koordinaci mezi zrakem a pohyby rukou, zvyšují rychlost reakcí, rozvíjejí smysl pro detail a navykají dítě na klávesnici a obrazovku, které jsou nedílnou součástí výuky ve škole. Mohou také pomoci při rozvíjení čtení, matematické logiky i sebedůvěry, např. tím, že se dítěti ve hře vede dobře. Prostřednictvím edukativních her je možné naučit se novým informacím a posilovat soustředěnost, která je pro život velmi důležitá především v dalších fázích edukace.⁶⁹

8.1 Elektronické hry

Je důležité ale vědět, jaké aplikace a programy jsou pro malé děti vhodné. Zmíním zde tedy osvědčeně oblíbenou počítačovou hrou je Minecraft. Zajímají se o ni děti již od čtyř let věku. Podporuje prostorovou představivost, učí děti stavět a vytvářet virtuální světy. Děti ji často hrají i ve velkých skupinách. Pro ty úplně nejmenší jsou velmi atraktivní hry postavené na oblíbené stavebnici Lego. Může se jednat o stavění z virtuálního lega, nebo hraní s lego postavičkami v nenásilných hrách.⁷⁰

Pro dívky jsou typické spíše hry, kde mohou mít rodinu, utvářet vztahy, zajímat se o módu, zvířata a podobně. Do takovéto kategorie bychom mohli zařadit i celosvětově oblíbenou hru The Sims. Důležité je ale najít rovnováhu mezi časem, který dítě stráví na těchto technologiích a časem stráveným jinými činnostmi.⁷¹

⁶⁸ HAVELKOVÁ, Hana. *Děti a technologie aneb je to o rodičích*

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ DOČEKAL, Daniel; MÜLLER, Jan; HARRIS, Anastázie a kol. *Dítě v síti*. S. 29-30.

⁷¹ Tamtéž

Co se týče her obsahujících násilí, ty automaticky děti k násilí samotnému nevychoávají. Je ale potřeba sledovat, jak na dítě působí. Mohou vyvolávat frustrující pocity z neúspěchů. I protihráč dítě může provokovat a vytáčet. To pak může navodit pocit selhání. Nadměrné hraní může vést až k závislosti a odtržení od reality. Úkolem rodičů by mělo být vymezit dětem nějaký „herní čas“. Násilí v takovýchto hrách nepáchají lidé, ale stylizované herní postavy. Podle mnoha odborných studií, zabývajících se dítětem a elektronikou, je to důvod, proč neexistuje žádná přímá vazba mezi hrami a násilím a hrami a nevhodným chováním. Hraní nevhodných her může být ale u psychicky narušených dětí jakýmsi katalyzátorem. Ty prostřednictvím těchto her potom unikají před reálným světem do světa, který je pro ně dokonalý.⁷²

8.1.1 Negativní dopady elektroniky na zdraví dítěte

Počítačové hry představují pro děti také mnohá nebezpečí, která se mohou projevovat různě. Hrozí zaostávání v sociálních dovednostech i ohrožení zdravého vývoje pohybového aparátu způsobené nadměrným sezením, kterého mají děti už tak dost ve škole. Časté potíže se také týkají poruchy rovnováhy a poškození zraku, což pramení především z nadměrného kontaktu s modrým světlem. Další nebezpečí spočívají v násilném a riskantním chování v mnoha počítačových hrách, kterým se děti mohou inspirovat a následně mít touhu si něco takového vyzkoušet v realitě. Nežádoucí je také snadný přístup k nevhodným materiálům na internetu (násilí, pornografie, extremismus atd.).⁷³

Australské ministerstvo zdravotnictví před pár lety uvedlo, že obrazovky způsobují epidemii krátkozrakosti. Děti do dvou let by tedy neměly přijít do styku s elektronikou vůbec a starší děti maximálně hodinu denně. Některé děti jsou modrým světlem ohrožené více než jiné. Pokud jsou u displeje večer příliš dlouho, špatně usínají a v průběhu noci se často budí, to pak vede k dalším negativním dopadům na chování a jednání dítěte.⁷⁴

Nespavost, deprese a závislost jsou také nebezpečnými následky nadměrného užívání digitálních médií, které se mohou v krajních případech vyskytovat i u dětí.

⁷² DOČEKAL, Daniel; MÜLLER, Jan; HARRIS, Anastázia a kol. *Dítě v síti*. S. 42-43.

⁷³ HAVELKOVÁ, Hana. *Děti a technologie aneb je to o rodičích*

⁷⁴ DOČEKAL, Daniel; MÜLLER, Jan; HARRIS, Anastázia a kol. *Dítě v síti*. S. 27.

Dlouhodobý nedostatek spánku způsobuje nejen únavu, ale také obezitu a cukrovku. Častými příčinami obezity bývají sociální regrese a úzkosti, které následně vedou k depresi, sociální izolaci a k různým tělesným onemocněním, nejčastěji k srdečním chorobám.⁷⁵

⁷⁵ SPITZER, Manfred. *Digitální demence*. S. 244-245.

PRAKTICKÁ ČÁST

9 Výzkum

9.1 Metodika výzkumu

V této kapitole Vás seznámím s vybranými metody a postupy určenými pro tento druh výzkumu. Také je zde uveden výzkumný problém a cíl výzkumu. Pro práci byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu a data byla vyhodnocena pomocí tematické analýzy

9.1.1 Kvalitativní výzkum

Pro praktickou část práce byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu. Tento druh výzkumu umožňuje zajít při zkoumání jednotlivých případů do hloubky, a tak vzniká možnost celkové analýzy problému a jejího zpracování. Dalším důvodem pro použití kvalitativního výzkumu je zaměření na cílovou skupinu, tedy matky dětí v předškolním věku. Díky kvalitativnímu výzkumu bylo možné se těmto ženám přizpůsobit, přiblížit se tomu, jak chápou výchovu dětí a pochopit jejich vzájemný vztah s dětmi.

9.1.2 Vlastní předporozumění výzkumu

Během práce na takovémto výzkumu, při samotném rozhovoru i při zpracování dat je velmi důležité zůstat co nejvíce objektivní. Jakékoli subjektivní myšlenky, např. při rozhovoru, by mohly cílové participantky odradit a data by poté nemusela být správná. Jelikož neznáme všechny příčiny jednotlivého chování a typu vztahu mezi participantkami a jejich dětmi, nejsme oprávněni soudit jejich rozhodnutí a metody.

9.1.3 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Jak zmiňuji v teoretické části práce, pohled na dítě se v rámci historie velice změnil. Dnes jsou děti středem společnosti a je jim věnována důkladná péče, např. co se vzdělání týče. Na druhou stranu je ale problém, že rodiče se v každém okamžiku stráveném se svým potomkem snaží dítě vzdělat, a tak zapomínají, že děti potřebují se svými rodiči i být jen tak. Někteří rodiče nemají na dítě tolik času, často z důvodu svého zaměstnání, a tak se nechávají „nahrazovat“ různými elektronickými vymoženostmi. Necháávají své děti trávit dlouhé chvíle před obrazovkou televize a před počítačem.

Hlavním cílem tohoto výzkumu je tedy zjistit, jaké druhy her působí na jednotlivé stránky dítěte. Dílčí otázky se poté týkají zkušeností dítěte v rámci sociální interakce se svým okolím skrze hru a jeho kontaktu s elektronickými zařízeními.

9.1.4 Výběr výzkumného souboru

Participantky byly vybrány pomocí metody záměrného výběru podle níže uvedených kritérií. Tato metoda umožňuje vybrat případy, které splňují určité kritérium logicky vyplývající z výzkumného problému. Dané kritérium pak směřuje k potenciálně rozmanitým případům. Jedná se tedy o evaluativní typ projektu, který se zaměřuje na typické příklady a výběr je tak méně náhodný.⁷⁶

Zkoumaný soubor tohoto výzkumu tvoří pět žen, které byly vybrány podle těchto kritérií:

- a) mají dítě, nebo děti v předškolním věku
- b) věnují se dítěti alespoň pár hodin denně

Potencionální participantky jsem získala za pomoci inzerátu na internetu. Tyto ženy souhlasily s poskytnutím anonymního rozhovoru k této práci a se zpracováním informací.

9.1.5 Etické aspekty výzkumu

Potenciální participantky výzkumu byly nejdříve informovány o tématu a účelech výzkumu, následně byly požádány o spoluúčast na této práci. Bylo jim sděleno, jakým způsobem bude rozhovor probíhat. Dále jim byla sdělena skutečnost, že jejich účast na výzkumu je dobrovolná, a že mohou odmítnout odpovědět na jakoukoliv otázku, nebo mohou z výzkumu odstoupit. Mimo jiné se v něm uvádí, že jejich identita a identita dalších lidí zmíněných v rozhovoru zůstane v plné anonymitě. Participantky zároveň souhlasily s nahráváním rozhovoru na diktafon a následovně s jeho transkripcí do textového dokumentu, přičemž byly obeznámeny s tím, že získaný materiál použiji jen pro účely mé výzkumné práce.

⁷⁶ ŠVARŤÍČEK, Roman a ŠEĎOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. S. 207

9.1.6 Scénář rozhovoru

Samotný rozhovor byl členěn do sedmnácti otázek. Nejdříve jsem se zaměřila na počet dětí, který ve zkušenostech s výchovou hraje nepochybně největší roli, stejně jako věk, na který byla zaměřena otázka následující. Dále jsem zjišťovala, jaký má dítě vztah s rodiči, kolik spolu tráví času a jakým způsobem, přičemž tyto otázky byly zaměřeny především do oblasti her a volného času.

Jelikož se v dnešní době rodiče pokouší dítě vzdělat co nejrychleji, zajímalo mě, jestli jejich hry s dítětem mají nějaký cíl. Zvláště jsem se zaměřila na dítě a elektroniku, která ho dozajista obklopuje. Zajímalo mě, jak k tomuto tématu přistupují rodiče a zda dítě nechávají s elektronickými přístroji v bezprostředním kontaktu.

Nakonec jsem se zaměřila na sociální schopnosti dítěte, na jeho styky s jinými dětmi z mateřské školy a z okolí jeho bydliště.

9.1.7 Výzkumné otázky rozhovoru rozdělené do tematických bloků

Otázky byly sestaveny tak, aby mi poskytly komplexní náhled na život dítěte a přístup rodičů i dítěte ke hře.

Otázky obsaženy v bloku č. 1:

1. *Kolik máte dětí?*
2. *Kolik jim je let?*
3. *Vychováváte děti sama, nebo v páru?*
4. *Jak často se dítěti věnujete?*
5. *Jak trávíte společný čas?*
6. *Má Vaše dítě nějakou oblíbenou hračku/hru? Pokud ano, tak jakou?*
7. *Hraje si Vaše dítě spíše samo, nebo při hře vyžaduje vaši přítomnost?*
8. *S čím a jak si Vy a Vaše dítě nejvíce hrajete (jaké máte herní aktivity)?*
9. *Kolik hodin denně (přibližně) si Vaše dítě hraje?*
10. *Přemýšlíte nad tím, proč si s dítětem hrajete? Máte nějaký cíl?*

11. Chodíte s dítětem ven a do přírody, nebo je převážně v domácím prostředí?

12. Angažuje se Vaše dítě do nějaké činnosti v domácnosti např. do vaření?

Otázky obsaženy v bloku č. 2:

1. Používá Vaše dítě nějaké elektronické zařízení?

2. Pokud ano, kolik času na něm stráví?

3. Tráví Vaše dítě nějaký čas u televize?

Otázky obsaženy v bloku č. 3:

13. Tráví Vaše dítě čas se sourozenci? Hrají si spolu?

14. Má dítě nějaké dětské kamarády (ze školky, z okolí bydliště...)?

9.2 Analýza rozhovorů

V této kapitole jsem se zaměřila na rozbor jednotlivých témat rozhovoru. Rozdělila jsem výzkumné otázky do 3 okruhů, které mi pomohly rozhovory lépe analyzovat a získat potřebná data pro naplnění cíle výzkumu.

Pro lepší orientaci v rozboru jsem jednotlivé děti, které byly zmíněny, kódově pojmenovala. Děti jsou abecedně označeny podle věku: X = nejstarší, Y = mladší, Z = nejmladší. Číslo za těmi to písmeny zobrazují, o jaký rozhovor se jedná, zda o rozhovor č. 1, 2, 3, 4 nebo 5. to samé platí i v rámci označení respondentů, tedy matek. Matky, se kterými byly rozhovory vedeny jsou označeny jako matka₁, matka₂, matka₃, matka₄ a matka₅.

V rozhovoru č. 1 jsou zmíněny dvě děti, tedy X₁ a Y₁, nicméně vhodným předmětem pozorování je starší dcera, tedy dítě X₁. V rozhovoru č. 2 jsou pro výzkum věkově vhodné obě děti, tedy dítě X₂ a Y₂. V rozhovoru č. 3 jsou zmiňovány děti tři, tedy X₃, Y₃, Z₃, ale pro moje účely jsem se zaměřila pouze na dítě X₃ a Y₃. V rozhovoru č. 4 se vyskytuje pouze dítě X₄. Rozhovor č. 5 se sice zmiňuje o třech dětech, vhodné je ale jen to nejmladší, Z₅.

9.2.1 Okruh č. 1.: Vtahy rodinných příslušníků k dítěti a hře a vliv samotné hry na dítě

Data z rozhovoru č. 1

Matka₁ uvádí, že s dětmi X₁ a Y₁ tráví mnoho času, jelikož je na mateřské dovolené, stejně jako matka₂ a matka₃. V rozhovoru č. 1 se tedy zaměříme na dítě X₁, tedy na pěti letou dceru. Matka₁ v rozhovoru říká, že si X₁ dokáže hrát sama, ale občas potřebuje i společnost rodiče. Z rozhovoru s matkou₁ jsem zjistila, že u nich v rodině jsou oblíbené pohybové aktivity, např. prolézání průlezek, což je pro děti v tomto věku typické. X₁ má také ráda hraní si s panenkami a kočárkem, to je u dívek v tomto věku také očekávané. X₁ projevuje zájem tzv. hru na rodinu a na školu. Dále ji baví malování a jiné kreativní aktivity.

Data z rozhovoru č. 2

X₂ a Y₂ si hrají spolu a nevyžadují tolik přítomnost rodiče, jako X₁. Matka₂ přímo upozorňuje na to, že od mala vedla X₂ a Y₂ k samostatnosti, co se hraní týče. Nejoblíbenější aktivity Y₂ je hraní si s figurkami a autíčky. Y₂ např. dává panáčky do autíček a hraje si s více hračkami najednou. Když se X₂ vrátí ze školky, staví spolu kostky podle barev. Hra Cukr-káva-limonáda je X₂ a Y₂. Matka₂ v rozhovoru uvádí, že u X₂ všimla jistého pokroku v poznávání barev a počítání díky hře s barevnými kostkami. Ani matka₁ ani matka₂ přímo neuvádí, že by si cíleně s dítětem hrála a něco konkrétního od hry požadovala.

Data z rozhovoru č. 3

Matka₃, stejně jako matka₁ a matka₂ tráví se svými dětmi většinu svého času. Z rozhovoru ale vyplynulo, že nejstarší X₃ si uvědomuje, že jeho matka potřebuje pomoci s mladšími sourozenci Y₃ a Z₃, tak občas přebírá výchovu na sebe, myšleno ve slabším slova smyslu. X₃ si s mladšími sestrami hraje s panenkami. X₃ a Y₃ jsou zvyklí chodit s rodiči na hřiště, kde navazují sociální vztahy s jinými známými i neznámými vrstevníky. Matka₃ popisuje také venkovní aktivity, kdy si X₃ a Y₃ hrají v přírodě s přírodními materiály (to bude rozebráno později). Zajímavá je nejoblíbenější společná činnost X₃ a Y₃, kterou je vaření v jejich dětské kuchyňce. Y₃ si ráda hraje s panenkami. X₃ a Y₃ mají, jak uvádí matka₃, z pohybových aktivit nejradši hru na babu a na schovávanou. Když X₃ a Y₃ vyžadují přítomnost rodiče

při hraní, bývá to zpravidla hlavně u her společenských, jako je např. pexeso, nebo i u skládání dřevěných kostek. Matka₃ zmiňuje společné čtení obrázkových knížek s X₃. Matka₃ tvrdí, že si všimla synova pokroku v počítání díky hře s kostkami. Také si uvědomuje jeho přijetí prohry při této činnosti.

Data z rozhovoru č. 4

Matka₄ má pouze jedno dítě, pětiletou X₄. jelikož Matka₄ pracuje u domova, věnuje dítěti velkou část svého dne, tvrdí, že se jí tak snaží nahradit sourozence, které bohužel mít nemohla. Proto X₄ je podle jistých náznaků v rozhovoru na svůj věk nepochybně více dospělá než její ostatní vrstevníci se sourozenci. Projevuje se to v některých aktivitách zmíněných v rozhovoru, jako např. chození do muzea. Nejoblíbenější hračkou X₄ je plyšový pes, kočka a tygr. Matka₄ uvádí, že se k nim X₄ chová, jako by byli živí, povídá si s nimi a celkově s nimi tráví čas jako se sobě rovnými. X₄ si také ráda hraje s panenkami i s miminkem. Společné aktivity X₄ a matky₄ zahrnují tvorbu z papíru, X₄ se také věnuje vymalovávání omalovánek a tvorbě origami. Matka₄ hraje s X₄, co se deskových her týče, především Člověče nezlob se a Dixit.

Data z rozhovoru č. 5

Matka₅ má děti tři, nicméně ve věku vhodném pro tento výzkum je pouze nejmladší dítě Z₅, kterému jsou čtyři roky. Z₅ je výrazně mladší, než jeho sourozenci (X₅ je 22 let, Y₅ je 17 let). Navíc jeho výchovu z rodičů zastává převážně matka₅. X₅ a Y₅ se také angažují do výchovy Z₅, stejně jako nynější partner matky₅. Matka₅ tráví se Z₅ hlavně čas po jeho příchodu z mateřské školy až do večera, kdy je chlapec naučený chodit brzy spát, odhaduje tedy 5-6 hodin společně stráveného času denně. Z rozhovoru č. 5 vyplynulo, že se jedná o velmi aktivní rodinu. Z₅ vyrůstá ve velkém kolektivu, jak tvrdí matka₅ a uvádí tak velký počet rodinných příslušníků i přátel v okolí Z₅. Z₅ vychází se svým okolím, hlavně s vrstevníky ve školce a dětmi z horolezeckého oddílu, na svůj věk velice dobře a nebojí se mluvit s dospělými, jako některé jiné malé děti. Venku se synem hraje hlavně na schovávanou. Matka₅ uvedla také hru Najdi něco, co vypadá jako.... Z₅ si sám hraje hlavně s vláčky a barevnými kostkami. Matka₅ si uvědomuje, k čemu je jaká hra užitečná a všímá si i jednotlivých pokroků v rámci učení Z₅. Matka₅ např. uvádí, že semafor u vláčků i

u autíček syna naučil pravidla barev v dopravě. Dalším příkladem je hra Čáp ztratil čepičku, kdy matka₅ syna Z₅ takto efektivně učí barvy. X₅ má velmi rád hru Dixit.

9.2.1.1 Porovnání získaných dat v rámci okruhu č. 1

X₁ se zajímá o mladšího sourozence Y₁. X₂ a Y₂ také tráví čas spolu, ale jiným způsobem, jelikož Y₁ je oproti sourozenci mnohem mladší, než je to v případě dětí v rozhovoru č. 2. Rozdílná je i doba společného času matky₂ a X₂, Y₂, jelikož jsou děti více samostatnější. X₂ a Y₂ si hrají spolu a nevyžadují tolik přítomnost rodiče, jako X₁.

Matka₃, stejně jako matka₁ a matka₂ tráví se svými dětmi většinu svého času. Matka₃ uvádí, že si Y₃ ráda hraje s panenkami, miminkem a kočárkem, což je stejné jako v případě záliby v panenkách a podobných hračkách u X₁ a X₄. X₄ se také věnuje vymalovávání omalováněk, podobně jako X₁.

Oproti ostatním participantům rozhovoru je Z₅ výrazně mladší, než jeho sourozenci (X₅ je 22 let, Y₅ je 17 let). Z₅ si sám hraje hlavně s vláčky a barevnými kostkami, stejně jako X₂. Na rozdíl od matky₂ si ale matka₅ uvědomuje, k čemu je jaká hra užitečná a všimá si i jednotlivých pokroků v rámci učení Z₅. Pro X₄ a Z₅ je společná oblíbená hra Dixit. Pravděpodobně má na zálibu v této hře vliv především převaha dospělých osob v okolí obou dětí i přes to, že v případě X₄ je to matka₄, kdežto u Z₅ je to matka₅ a sourozenci X₅ a Y₅.

9.2.2 Okruh č. 2: Kontakt dítěte s elektronickým zařízením

Na toto téma jsem se zaměřila zvlášť, jelikož je to podle mě velmi důležitý fakt, který je potřeba zohlednit, co se dítěte a hry týče. Elektronická zařízení dnes neodmyslitelně patří k našemu životu a dotýkají se tak samozřejmě přímo i nepřímo samotných dětí. V rozhovoru jsem tedy uvedla otázku: „*Používá Vaše dítě nějaké elektronické zařízení?*“, kterou jsem chtěla zjistit, jaký názor na tyto vymoženosti mají rodiče a jak k této záležitosti přistupují.

Data z rozhovoru č. 1

Matka₂, jakákoli elektronická zařízení dětem striktně zakázala, jelikož by si podle jejího názoru takto tráveným, časem X_2 a Y_2 kazily dětství. Uvědomuje si ale, že děti vyžadují to, co mají ostatní, tak jim to jednou bude muset dopřát.

Data z rozhovoru č. 2

Matka₁ uvádí, že X_1 má momentálně odepřený mobil, pravděpodobně z toho důvodu, že na něm začala být X_1 až příliš často.

Data z rozhovoru č. 3

Matka₃ se zmiňuje o zařízení Albi tužka. Jedná se o přístroj, který je dětem zároveň i hračkou a jakýmsi společníkem, který nahradí dospělého, např. při předčítání knížky, což matka₃ také uvádí. Albi tužka zahrnuje mnoho funkcí, jako je již zmíněné čtení přiložených pohádek a příběhů, poslouchání hudby, která jde pomocí USB kabelu obměňovat atd. X_3 používá jak Albi tužku ke čtení, tak i půjčený mobil od rodičů kvůli hrám, na kterém ale netráví moc času. Mladší Y_3 má dovolenou pouze Albi tužku, mobil zatím nikoliv.

Data z rozhovoru č. 4

X_4 vlastní svůj osobní mobilní telefon. Čas strávený na něm nemá omezen a matka₄ odhaduje délku tohoto času zhruba na tři hodiny denně, což je oproti ostatním výpovědím participantek nejvíce. Matka₁ uvádí, že když má X_1 mobilní telefon dovolený, stráví na něm odhadem v průměru dvě hodiny denně. Matka₃ uvádí průměrný čas na elektronickém zařízení jednu a půl hodiny denně a matka₅ zmiňuje dokonce pouze půl hodiny denně.

Data z rozhovoru č. 5

Matka₅ svému nejmladšímu synovi k elektronice přístup dovoluje, i přesto, že je jeho čas např. s mobilem do jisté míry omezen. Uvádí ale, že Z_5 sám často brzy ztratí o zařízení zájem.

Nejvíce rizikovým cílem pozorování v tomto směru je dítě X_4 . pravděpodobně je tento režim týkající se trávení volného času na mobilním telefonu zapříčiněn tím, že je X_4 jedináčkem, tedy nemá sourozence, se kterým by si mohla hrát. Matka₄

uvádí, že dítěti sourozence částečně nahrazuje, ale jedináčci v dnešní době přirozeně tíhnou k trávení času o samotě, často tedy elektronického zařízení, ať už se jedná o mobilní telefon, či počítač. Může dojít k ohrožení dítěte po stránce psychické i fyzické, jako např. vada zraku. Ne všechny internetové stránky jsou vhodné pro děti, a ne všechny nevhodný materiál je dětem nedostupný. Matka₄ uvádí, že X₄ nekontroluje a nepozoruje, tudíž s velkou pravděpodobností neví, jak tato dívka na mobilním telefonu svůj čas tráví a čím se na něm zabývá. Pokud by se X₄ uvedla v kontakt s nevhodným obsahem na internetu, mohlo by to poznamenat její dětský pohled na svět.

9.2.2.1 Porovnání získaných dat v rámci okruhu č. 2

Jen jedna participantka, matka₂, jakákoli elektronická zařízení dětem striktně zakázala. Matka₁ uvádí, že X₁ má odepřený mobil pouze dočasně, stejně jako uvedla matka₅ v případě Z₅. X₃ a Y₃ mají dovoleno používat Albi tužku. Starší ze sourozenců, X₃ má někdy od matky₃ vypůjčený mobilní telefon. X₄ vlastní svůj osobní mobilní telefon. Čas strávený na mobilu nemá nijak radikálně omezen. Stráví na něm zhruba na tři hodiny denně, což je oproti ostatním výpovědím participantek nejvíce. Matka₁ uvádí, že když má X₁ mobilní telefon dovolený, stráví na něm odhadem v průměru dvě hodiny denně. Matka₃ uvádí průměrný čas na elektronickém zařízení jednu a půl hodiny denně a matka₅ zmiňuje dokonce pouze půl hodiny denně.

9.2.3 Okruh č. 3: Sociální interakce dítěte s vrstevníky a s okolím

Data z rozhovoru č. 1

Z rozhovoru č. 1 z otázky: „*Má dítě nějaké dětské kamarády (ze školky, z okolí bydliště...)?*“ vyplývá, že X₁ není příliš zdatným dítětem v kontaktu s cizími lidmi. Matka₁ zmiňuje strach X₁ z velkého kolektivu dětí v mateřské školce. Následkem takového pocitu dívka pláče. Zajímavé je, že matka₁ názoru X₁ podléhá a dceřinu přítomnost v mateřské škole omlouvá. X₁ si uvědomuje tuto možnost a podle matky₁ ji plně využívá.

Data z rozhovoru č. 2

X₂ vyžaduje kontakt s ostatními dětmi a v jeho nepřítomnosti projevuje smutek a frustraci. Matka₂ uvádí, že dcera vyhledává společnost vrstevníků i jiných dětí např. na dětských hřištích, nebo v okolí jejich rodinné chaty. X₂ je prý od pohledu starší než ve skutečnosti, proto se nebojí navazovat přátelství i s dětmi vyššího věku. Problémem ale je, že děti starší, než je X₂ mají jiné záliby a nemohou jí tak dát to, co by chtěla. Matka₂ zmiňuje i kamarádku X₂ a Y₂ bydlící nedaleko od jejich domu. Tato dívka navštěvuje s X₂ společnou třídu v mateřské škole.

Data z rozhovoru č. 3

X₃, jelikož je chlapec, tíhne spíše ke hrám bojového typu, jako je, jak uvádí matka₃, hra na rytíře a piráty. Dívky se zajímají spíše i panenky, jako Y₃, kdežto chlapci dokáží vydržet dlouhou dobu v pohybu, jak uvádí i matka₃. Tvrdí, že X₃ s přáteli běhají v rámci hry po zahradě a po vesnici i celý den. Y₃ tráví volný čas také s blízkými kamarádkami z mateřské školky. Y₃ si se svými kamarádkami hraje také na rodinu.

Data z rozhovoru č. 4

Podle očekávání X₄ společnost vrstevníků ani jiných lidí z okolí nevyhledává. X₄ tráví čas od malička jen se svými rodiči, a proto pro ni není přirozené navazovat společenské vztahy jako pro ostatní děti žijící v rodině se sourozenci. Nehraje si s ostatními dětmi, i přes to, že matka₄ uvádí, že si s nimi rozumí. Spíše tráví čas o samotě.

Data z rozhovoru č. 5

Z₅ je podle matky₅ velice přátelský k vrstevníkům i dospělým osobám ve svém okolí. S dětmi v mateřské škole navazuje fungující vztahy počínající půjčením své hračky někomu jinému. Zmiňuje to, jelikož dítě ve školce si ve většině případů chce všechny možné hračky přivlastnit a mít je pouze pro sebe. Rodina Z₅ má, jak vyplynulo z rozhovoru, mnoho známých a přátel a Z₅ s dětmi těchto lidí také vychází dobře. Určitě na to má vliv jeho vztah ke starším sestrám a také jeho dětství v dynamickém prostředí.

9.2.3.1 Porovnání získaných dat v rámci okruhu č. 3

X_1 má strach ze sociálních vazeb a odmítá i chodit do mateřské školy. S vrstevníky navazuje kontakt zřídka. Jinak je na tom X_2 . X_2 vyžaduje kontakt s ostatními dětmi a v jeho nepřítomnosti projevuje smutek a frustraci. X_2 a Y_2 mají kamarádku bydlící nedaleko od jejich domu. Tato dívka navštěvuje s X_2 společnou třídu v mateřské škole. Obdobně je to v případě Y_3 , která tráví volný čas také s blízkými kamarádkami z mateřské školky. X_3 si hraje především se svými chlapeckými vrstevníky, hlavně na piráty a na rytíře. Y_3 tráví většinu času s kamarádkami z mateřské školy, ty také docházejí i k Y_3 domů. X_4 společnost vrstevníků ani jiných lidí z okolí nevyhledává (v tomto ohledu je jakýmsi protikladem X_2), ale nemá z nich strach jako X_1 . Tráví čas spíše o samotě. X_4 můžeme postavit také v protikladu proti Z_5 . Z_5 je vůči svému okolí otevřený a nebojí se kontaktu se svými vrstevníky, ani se staršími lidmi.

9.3 Aplikace teorie na získaná data

9.3.1 Aplikace teorie na získaná data z okruhu č. 1

Data z rozhovoru č. 1

Co se týče okruhu č. 1, je zapotřebí zhodnotit, jak jednotlivé hry a zmíněné aktivity působí na psychické i fyzické stránky dítěte. Z rozhovoru s matkou₁ jsem zjistila, že u nich v rodině jsou oblíbené pohybové aktivity, např. prolézání průlezků, což je pro děti v tomto věku typické. Děti ve věku 4-5 let rády překonávají překážky a vylézají na různá místa. Trénují a zdokonalují tak svou motoriku. Matka₁ v rozhovoru říká, že si X_1 dokáže hrát sama, ale občas potřebuje i společnost rodiče. Dítě v tomto věku vyžaduje pozornost dospělé osoby méně než v předchozích letech, ale stále se učí, a to především od rodičů. Jejich přítomnost je také důležitá pro pocit bezpečí. X_1 má také ráda hraní si s panenkami a kočárkem, to je u dívek v tomto věku také očekávané. Prostřednictvím panenek děti promítají své pocity a názory. Projevuje tak starost o někoho jiného (panenku) a rozvíjí tak určitým způsobem cit pro sociální vtahy, to je velmi důležité pro další rozvoj psychické a emoční stránky dítěte. X_1 projevuje zájem o imitativní hry a aktivity, mezi které patří především hra na rodinu a na školu. Tyto aktivity podmiňují vývoj reflexivní činnosti dítěte. dochází k osvojení chování, gestikulačních gest, zvyků a i řeči. Rovněž, v rámci uvedeného malování, jakožto činnosti, kterou X_1 provádí, je nutno

zmínit, že se tím rozvíjí především grafomotorika, tedy jistější držení tužky. To je přípravou pro psaní a zároveň nácvikem jemné motoriky.

Data z rozhovoru č. 2

Nejoblíbenější aktivity Y_2 je hraní si s figurkami a autíčky, což bychom mohli zařadit mezi aktivitu zdokonalující jemnou motoriku, která se u tříletých dětí rapidně vyvíjí. X_2 a Y_2 spolu staví kostky podle barev. Tím u dítěte dochází ke zdokonalování zrakového vnímání. Hra Cukr-káva-limonáda je pohybovou hrou, díky níž se zlepšuje koordinace pohybů dítěte, jeho postřeh, ale také schopnost přijmout prohru (to platí i pro mnoho jiných her). Matka₂ v rozhovoru uvádí, že u X_2 všimla jistého pokroku v poznávání barev a počítání díky hře s barevnými kostkami.

Data z rozhovoru č. 3

X_3 pomáhá své matce s výchovou mladších dětí. Tento chlapec bude pravděpodobně psychicky vyspělý dříve, jelikož už v pěti letech si uvědomuje svoji roli staršího sourozence a přebírá část zodpovědnosti. Nejoblíbenější společná činnost X_3 a Y_3 je vaření v jejich dětské kuchyňce. V tomto případě se jedná o imitativní hru, kdy děti napodobují rodiče v nějaké klasické činnosti, jako je právě vaření. Y_3 si ráda hraje s panenkami. Dívky si tak trénují a zdokonalují jemnou motoriku např. tím, že panence mění oblečení. U Y_3 si matka₃ všimla, že se soustředí na sladění jednotlivých barev při oblékání panenek. To je známkou dobře vyvinutého zrakového a estetického citění.

X_3 a Y_3 mají z pohybových aktivit nejradši hru na babu a na schovávanou, které se řadí mezi hry společenské. Tyto hry rozvíjí jejich schopnost přemýšlení a samozřejmě hrubou motoriku. Skládání dřevěných kostek, což je v rozhovoru č. 3 také zmíněno, je pro dítě velmi důležitou hrou, patří mezi hry konstruktivní. Dítě si uvědomuje zákonitosti rovnováhy a prostoru Matka₃ tvrdí, že si všimla synova pokroku v počítání díky hře s kostkami. Také si uvědomuje jeho přijetí prohry při této činnosti. Díky knížkám obecně dochází k rozvoji představivosti dítěte. Zároveň v případě knížek obrázkových, si děti často uvědomují, na jaká písmena se dívají a mohou si tak zapamatovat i pár slov a mít tak jakýsi náskok před vlastním učením se psát.

Data z rozhovoru č. 4

X₄ je jediné dítě v rodině. Pro jedináčky je typické porozumění si se staršími lidmi, jelikož vyrůstali pouze s rodiči. X₄ se ke svým nejoblíbenějším hračkám (plyšový pes, kočka a tygr) chová, jako by byli živí, povídá si s nimi a celkově s nimi tráví čas jako se sobě rovnými. Tímto se její aktivita řadí mezi fantastické hry, pro které je typické ožívování věcí neživých, jako jsou v případě X₄ plyšové hračky. Společné aktivity X₄ a matky₄ zahrnují tvorbu z papíru, přičemž si dítě trénuje a zdokonaluje jemnou motoriku a zapojuje fantazii. X₄ se také věnuje vymalovávání omalovánků, a jak už jsem zmínila dříve, je to jistý nácvik na držení tužky ještě před tím, než se dítě začíná učit psát. V rámci odlišnosti vývoje jedináčků od ostatních je také dobré uvést zálibu X₄ v tvorbě origami. To již vyžaduje jistý stupeň přemýšlení a představivosti, který děti v pěti letech mívají málokdy.

Matka₄ hraje s X₄, co se deskových her týče, především Člověče nezlob se a Dixit. Každá z těchto her u dítěte rozvíjí určitou část jeho osobnosti. Člověče nezlob se u dítěte vytváří jistou sociální dovednost a psychickou odolnost, kdy dítě musí respektovat daná pravidla a přijmout je nehledě na to, že to bude znamenat jeho prohru v této hře. Při prohře v Člověče nezlob se se dítě také učí ovládat emoce, což souvisí s poklidným přijetím prohry. Hra Dixit je založena na principu popisování karet a připojování na základě popisu karty jiné. To nepochybně rozvíjí fantazii dítěte, jelikož si musí umět představit přemýšlení jiné osoby a sloučit ho s přemýšlením vlastním

. Z₅ vyrůstá ve velkém kolektivu, to by mohl být důvod toho, že Z₅ vychází se svým okolím, hlavně s vrstevníky ve školce a dětmi z horolezeckého oddílu, na svůj věk velice dobře a nebojí se mluvit s dospělými, jako některé jiné malé děti. Venku Z₅ hraje hlavně na schovávanou. Tato hra rozvíjí na jedné straně hrubou motoriku, prostorové vnímání i celkovou pohybovou zdatnost dítěte jakožto i myšlení, kdy se dítě učí předvídat. Na druhou stranu se pak dítě osvojuje schopnost smířit se s prohrou (jako to bylo v případě her s X₄) a ovládat tak své emoce. Matka₅ uvedla také hru Najdi něco, co vypadá jako..., což je ideální hra pro vývoj myšlenkových pochodů dítěte, jeho postřehu fantazie, představivosti a schopnosti jasného a bystrého uvažování. Z₅ si hodně hraje i s vláčky a barevnými kostkami. Matka₅ si všimá jednotlivých pokroků v rámci učení Z₅. Uvádí např., že semafor u vláčků i u

autíček syna naučil pravidla barev v dopravě. Dalším příkladem je hra Čáp ztratil čepičku, kdy matka₅ syna Z₅ takto efektivně učí barvy.

9.3.2 Aplikace teorie na získaná data z okruhu č. 2

Zde bych se ráda zaměřila pouze na dítě X₄, které bylo nejvíce rizikovým cílem pozorování v tomto směru. Pravděpodobně je tento režim týkající se trávení volného času na mobilním telefonu zapříčiněn tím, že je X₄ jedináčkem, tedy nemá sourozence, se kterým by si mohla hrát. Matka₄ uvádí, že dítěti sourozence částečně nahrazuje, ale jedináčci v dnešní době přirozeně tíhnou k trávení času o samotě, často tedy elektronického zařízení, ať už se jedná o mobilní telefon, či počítač (samozřejmě to není pravidlem). Může dojít k ohrožení dítěte po stránce psychické i fyzické, jako např. vada zraku. Ne všechny internetové stránky jsou vhodné pro děti, a ne všechny nevhodný materiál je dětem nedostupný. Matka₄ uvádí, že X₄ nekontroluje a nepozoruje, tudíž s velkou pravděpodobností neví, jak tato dívka na mobilním telefonu svůj čas tráví a čím se na něm zabývá. Pokud by se X₄ uvedla v kontakt s nevhodným obsahem na internetu, mohlo by to poznamenat její dětský pohled na svět.

9.3.3 Aplikace teorie na získaná data z okruhu č. 3

Data z rozhovoru č. 1

X₁ má strach z cizích lidí, děti nevyjímaje, proto odmítá docházet i do mateřské školy. Matka ji z mateřské školy následně omlouvá a dívka si tuto možnost uvědomuje. V tomto případě by mohlo dojít k nedostatkům v rámci sociálního učení dítěte, jako je např. problém s komunikací a navazováním sociálních vztahů s vrstevníky. Pro děti je přirozené tvořit vazby s jinými dětmi v mateřské škole pomocí hry. Pokud toto nenastane, dítě nebude schopné normální orientace ve společnosti, jak dětské, tak i starších lidí, než je ono samo.

Data z rozhovoru č. 2

Opakem je X₂, která kontakt jiných dětí vyhledává. Většinou si za své společníky vybírá děti vyššího věku. Do budoucnosti by tento rys X₂ mohl být přínosem, jelikož se tak pravděpodobně bude rychleji a snáze seznamovat se staršími lidmi a

získávat tak větší okruh zkušeností, než kdyby trávila svůj čas jen s lidmi sobě věkově rovnými.

Data z rozhovoru č. 3

X₃ vyhledává chlapeckou společnost ze skupiny vrstevníků. Zálibu má především ve hrách pohybových. Chlapci v tomto věku hrají hry, ve kterých vzájemně soupeří o postavení ve svém dětském kolektivu a navazují tak vzájemně propletené přátelské i méně přátelské vztahy. Y₃ si se svými kamarádkami hraje na rodinu. To je typickým příkladem her imitativních, kdy dítě v tomto případě napodobuje vztahy mezi rodinnými příslušníky, které vnímá ve svém okolí. Takto si osvojuje dovednost interakce a uvědomuje si své postavení v rodině, ale i mezi svými vrstevníky v rámci hry.

Data z rozhovoru č. 4

X₄ nevyhledává společnost jiných dětí. Na to má také vliv zmiňovaný fakt, že se jedná o dítě jedináčka. Pravděpodobně tak v dospělosti bude nadále vyhledávat ve větší míře společnost svých rodičů více než možných přátel z okolního prostředí školy, či zaměstnání.

Data z rozhovoru č. 5

Z₅ je velice přátelský ke svému okolí, nehledě na věk lidí, se kterými kontakt navazuje. Určitě na to má vliv jeho vztah ke starším sestrám a také jeho dětství v dynamickém prostředí.

10 Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo na základě teoretických poznatků o vlivu her na dítě v předškolním věku zjistit, jak jaká hra působí a na jakou stranou dítěte, přičemž jsem svou pozornost zaměřila hlavně na prostředí dítěte, tedy jeho sociální vazby, druhy hraček, které používá a také na jeho kontakt s elektronickými zařízeními. Pomocí polostrukturovaných rozhovorů jsem tedy získala data od pěti náhodně vybraných participantek, které měly alespoň jedno dítě v předškolním věku.

Během výzkumu jsem mezi respondentkami se setkala s mnoha odlišnostmi od používaných her a hraček až po délku časové doby, kterou respondentky dětem dovolují strávit v kontaktu s mobilním telefonem. Svůj kvalitativní výzkum obsahující 17 otázek jsem rozdělila do tří základních bloků o nichž jsem předpokládala, že mi tak pomohou dostat se k jádru problému, který jsem se rozhodla zkoumat. Blok č. 1 mi odhalil, jaké hračky a hry jsou mezi dětmi vybraných participantek nejhojněji používané. Nejvíce se vyskytovaly pohybové hry, např. hra na honěnou nebo na schovávanou. Mezi dívkami šlo hlavně o hry obsahující panenky a miminka, kdežto u chlapců byly frekventovanější zejména autíčka a stavebnice. Blok č. 2 poukazoval na přístup participantek k otázce trávení času dítěte na mobilním telefonu. Tady se děti zahrnuté do rozhovoru lišily nejvíce. Některé na mobilním telefonu netrávily čas žádný, jiné děti byly na mobilu až tři hodiny. V bloku č. 3 jsem otázkami zjišťovala, jaké má dítě zkušenosti s navazováním sociálních vazeb, jak je toto spojené se hrou a na jaké stránky dítěte typ okolí a vztahů působí. Většinou jsem zjistila, že menší děti, především dívky si nejraději hrají právě se svými vrstevnicemi z mateřské školky. Chlapci upřednostňovali hlavně společnost dětí ve svém bezprostředním okolí. V některých případech se vyskytly i odchylky od klasického vzorce navazování vztahů u předškolních dětí, např. v případě Z₅, který vyhledává kontakty mezi lidmi různě věkově odlišnými, nebo X₁, která má naopak ze sociálních vazeb veliký strach. Samozřejmě do této kategorie nesmím zapomenout zmínit i případ jedináčka X₄.

Přínos mé práce spočívá především ve zhodnocení vztahu her a dítěte a působení takového vztahu do budoucnosti. Tímto jsem se zabývala hlavně v rozboru jednotlivých okruhů v analytické části bakalářské práce. Práce si neklade za cíl

vytvořit jeden jediný správný pohled na výchovu dítěte prostřednictvím her, spíše se snaží poukázat na odlišnosti této výchovy v rodinách, které by mohly ovlivnit jedinečnou osobnost každého dítěte. Na základě výsledků práce jsem si uvědomila, že je nezbytné dítěti věnovat čas a pozornost, protože přítomnost rodičů je nezbytná pro správný vývoj dítěte. I maličkosti, kterých se denně dopouštíme, mohou mít vliv na život našich dětí a na jejich budoucnost.

11 Seznam použitých zdrojů

ADÁMKOVÁ, Silvie. *Hra jako prostředek pedagogické diagnostiky v mateřské škole* [online]. Olomouc, 2013 [cit. 2022-02-14], 75 s. Dostupné z <https://theses.cz/id/4eyq0v/7605755>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. PhDr. Jitka Petrová, Ph.D.

ČERNÝ, Vojtěch a GROFOVÁ, Kateřina. *Děti a emoce*. Brno: Edika, 2020. 160 s. ISBN 978-80-266-1558-3.

DOČEKAL, Daniel; MÜLLER, Jan; HARRIS, Anastázie a kol. *Dítě v síti*. Nové Město: Mladá fronta, 2019, 208 s. ISBN 978-80-204-5145-3.

DUPLINSKÝ, Josef. *Dětská hra a psychologie* in *Pedagogika: Časopis Pdf Univerzity Karlovy*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2001, s. 433-438.

FINK, Eugen. *Hra jako symbol světa*. Praha: Český spisovatel, 1993, 268 s.

HANUSOVÁ, Tereza. *Hra předškolního dítěte* [online]. České Budějovice, 2013 [cit. 2022-04-03], 55 s. Dostupné z https://theses.cz/id/7ybfal/BP_Hra_pedkolneho_dtte_-_Tereza_Hanusov.pdf. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta. Mgr. Jana Kouřilová.

HAVELKOVÁ, Hana. *Děti a technologie aneb je to o rodičích* [online]. Brno, 2017 [cit. 2022-02-11], 117 s. Dostupné z https://is.muni.cz/th/gnz3n/Deti_a_technologie_aneb_je_to_o_rodicich.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta. Mgr. Lenka Gulová, Ph.D.

HUIZINGA, Johan. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1971. 226 s.

KLUSÁK, Miroslav a KUČERA, Miloš. *Dětské hry – games*. Praha: Karlova univerzita, nakladatelství Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1758-9.

KLUSÁK, Miroslav. *Morální vývoj školáků a předškoláků: Paradigmatické výzvy dle Jeana Piageta*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014, 261 s.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing a.s., 2005, 184 s.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍKOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X.

MASOPUSTOVÁ, Táňa. *Hra a její vliv na vývoj dítěte* [online]. Plzeň, 2018 [cit. 2022-01-09], 63 s. Dostupné z https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/33106/1/Bakalarska%20prace_Tana%20Masopustova.pdf. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Pedagogická fakulta. Doc. PhDr. Jana Miňhová, CSc.

MIŠURCOVÁ, Věra, Jiří FIŠER a Viktor FIXL. *Hra a hračka v životě dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. ISBN 14-731-80.

MIŠURCOVÁ, Věra. SEVEROVÁ, Marie. *Děti, hry a umění*. Institut sociálních věcí, 1997, 195 s.

MOLNÁR, Josef. *Rozvíjení prostorové představivosti*. Praha: Comenius, 2009. 95 s. ISBN 978-80-244-2254-1.

OPRAVILOVÁ, Eva. *Dítě si hraje a poznává svět*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 179 s. ISBN 14-209-88.

PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. 461 s. ISBN 14-411-71.

SPITZER, Manfred. *Digitální demence*. Brno: Host, 2014. 343 s.

ŠVARŤÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

12 Seznam příloh

Příloha A: Rozhovor č. 1

Příloha B: Rozhovor č. 2

Příloha C: Rozhovor č. 3

Příloha D: Rozhovor č. 4

Příloha E: Rozhovor č. 5

12.1 Příloha A: Rozhovor č. 1

1. Kolik máte dětí?

„Mám dvě děti. Obě jsou to dívky.“

2. Kolik jim je let?

„Mé mladší dceři je jeden a půl roku a starší dceři teď v září bude pět let.“

3. Vychováváte děti sama, nebo v páru?

„V páru. Nevím, co bych si počala, kdybych na ně byla sama.“

4. Jak často se dítěti věnujete?

„Jsem s dětmi na „mateřské dovolené“. Jsem pátý rok doma, jsem tedy s dětmi pořád. Občas jdou k babičkám, starší dcerka jde někdy do školky nebo na návštěvu k tetám. Když přijde manžel z práce, vezme je třeba 2x týdně na procházku, na hřiště. Starší dcera chodí ještě na kroužek tanečku a keramiky.“

5. Jak trávíte společný čas?

„Snažím se děti zapojit do běžného života, v domácnosti například při uklízení, vaření, skládání prádla, zametání, stlaní postele, vyndávání nádobí z myčky atd. Nedaří se to každý den, že by se zapojili, ale snažíme se o to, aby věděli, co dá takový oběd práce. Starší dcerku třeba nabádám k tomu, aby si sama namazala chleba nebo společně mícháme těsto na palačinky. Tento víkend byla dcerka i pomáhat manželovi na stavbě, natírala štětcem stěny. Děti mají i spoustu času pro sebe, svoje hraní i společné hraní (puzzle, schovávačka, honička). Každý den chodíme ven, jsem moc ráda venku, takže k tomu vedu i děti. Čím jsme venku déle, tím lépe. Vždy si najdou nějakou „zábavu“. Navštěvujeme mateřské centrum, a pokud situace dovolí vezmeme děti na bazén, s babičkou chodí starší dcerka do divadla, s druhou babičkou chodí dcera nakupovat nebo jedou vlakem do většího města.“

6. Má Vaše dítě nějakou oblíbenou hračku/hru? Pokud ano, tak jakou?

„Doma mají nejraději hru na schovávanou a honěnou, případně skákání na posteli (pohybové věci). A jsou, když to hrajeme s nimi (my dospělí). Mají taky rádi hřiště, takže různé průlezký, lezení do výšek, oblíbené je i pískoviště, hraní si s kočárkem,

s panenkou, puzzle, hraní na hudební nástroje, prohlížení knížek, modelína, starší dcera teď miluje malování, učení písmenek, hraní si na školu nebo rodinu. Mají také rádi strojení, sukýnky, krášlení, kabelky. Oblíbená je rovněž televize (s tím sama velmi zápasím, nejraději bych ji doma neměla, ale manžel na ní trvá, a velmi se s dětmi o tom hádáme, jak dlouho bude co puštěné). Mají rádi společnost ostatních dětí, i když si hrají spíše odděleně.“

7. Hraje si Vaše dítě spíše samo, nebo při hře vyžaduje vaši přítomnost?

„Starší dcera si dokáže vyhrát už sama. Ale je ráda, když se zapojím. Pokud jí řeknu, že nemám čas, ona to přijme a hraje si sama, ale vidím, že bych ji neměla odbývat, že mě také potřebuje, ale už to nedává tolik najevo. Snažím se každý den jí dát plnou pozornost, i kdyby to mělo být jenom na 10 minut. Zajímám se o její výrobky, obrázky nebo myšlenkové pochody. Občas si spolu povídám o různých věcech, a to mě s ní baví. Mladší dcera v tomto věku vyžaduje moji přítomnost prakticky u všeho.“

8. Tráví Vaše dítě čas se sourozenci? Hrají si spolu?

„Ano, už si spolu začínají trochu hrát. Ačkoli je to spíše tak, že ji starší dcera něčím zaměstná. Ale je to otázka maximálně pěti minut, pak už mě opět mladší dcera volá.“

9. Kolik hodin denně (přibližně) si Vaše dítě hraje?

„Starší dcera si vlastně hraje pořád, nebo spíše bych to nazvala tak, že pořád něco objevuje, něco ji zajímá, pořád se něčím zaměstnává. Ať už to jsou klasické hračky, nebo ji zajímají věci v kuchyni, v komoře nebo v koupelně (nebo venku, v jakémkoli prostředí). Relaxují u pohádky v televizi nebo prohlížením knížek.“

10. S čím a jak si Vy a Vaše dítě nejvíce hrajete (jaké máte herní aktivity)?

„Jak už jsem říkala, mají rády hlavně pohybové hry a jsou nadšené, když se já nebo manžel zapojíme. Chodíme s nimi na hřiště a občas si taky nějakou tu průlezkou zkusím. Já osobně si s dcerami nejraději hrají s panenkami. Vrací mě to do let, kdy jsem si s nimi hrála sama. Je to pěkné. Samozřejmě si někdy zahrajeme i stolní hry, třeba pexeso nebo člověče nezlob se. Holky mají rády také černého Petra a kvarteto.“

11. Přemýšlíte nad tím, proč si s dítětem hrajete? Máte nějaký cíl?

„Zatím jsem došla k tomu, že s dítětem do 6 let věku, je prostě opravdu dobré být co nejvíce, protože se teď nejvíce učí, přejímá naše modely chování, a dělá si obraz o světě, o jiných lidech, o vztazích, a vztahu k jídlu, k práci, k trávení svého času a podobně. Také jsem zjistila, že starší dcera, v podstatě všechno, co kdy řekla, jsem řekla někdy já nebo manžel nebo osoby v její blízkosti (širší rodina). Ale nejvíce kopíruje slovní zásobu a věty po mně. Cítím proto velkou zodpovědnost. A nemyslím to tak, že musí být jenom se mnou, postupem času, podle věku dětí, je skvělé, když mohou vyrůstat s širší rodinou a dalšími lidmi, aby toho více poznali (jak to funguje v jiných rodinách, jak se chovám já v různých prostředích apodobně). A hlavně pokud jste napojení na své dítě, vycítíte, kdy už je zralé na to být samo s babičkou nebo jít mezi jiné lidi. Také si myslím, že si dítě nemusí hrát jenom s hračkami, ale dělat věci společně s rodiči a dalšími lidmi, zapojit se co nejvíce do každodenních aktivit, a učit se být zodpovědný za sebe.“

12. Používá Vaše dítě nějaké elektronické zařízení?

„Starší dcera se dívá na televizi, občas mobil, ale ten jsem teď zakázala. I já se snažím být na něm co nejméně, abych šla příkladem, povídáme si o tom ...“

13. Pokud ano, kolik času na něm stráví?

„Je to různé, ale v průměru dvě hodiny denně. Snažíme se to teď opravdu hodně omezit.“

14. Tráví Vaše dítě nějaký čas u televize?

„Také tak nějak hodinu a půl až dvě hodiny. Občas spolu koukáme na pohádky, ale určitě před televizí nesedí celý den, to by je asi ani nebavilo.“

15. Angažuje se Vaše dítě do nějaké činnosti v domácnosti např. do vaření?

„Ano, u starší dcery to je už někdy takové, že se jí nechce (rozhodně dá přednost televizi), ale když je TV dlouho vypnutá, tak si na ni nevzpomene, a jde se mnou vařit. Nejradši ale má, když vaří sama. Dám jí mouku, koření, něco z toho vyrobí, a já vařím vedle. Nechce to moc dělat společně, možná jí do toho moc zasahuji, a tak si raději vaří sama svoje „míchanice“. S mladší dcerou je to podobné. Ráda také něco míchá nebo hází zeleninu do hrnce, podává mi brambory, oloupe si

mandarinku. Mají rádi práci s těstem, vykrajování perníčků, dělání sušenek. Obecně mají naše holky rádi, když jim dám důvěru, a řeknu starší dcerce například ať zkusí sama udělat knedlíčky do polévky a nesnažím se ji pořád kontrolovat, opravovat. Když je udělá šišaté, dám je do té polévky a aby viděla, jak to vypadá uvařené a můžeme si o tom zase povídat, probrat, co příště udělat lépe a jinak a co naopak bylo dobře.“

16. Chodíte s dítětem ven a do přírody, nebo je převážně v domácím prostředí?

„Přes zimu jsme hodně doma, vadí mi to. Navíc jsme v bytě a vždy musíme dojít do parku nebo popojet autem k lesu, takže to pro mě není snadné (sama jsem vyrostla na statku). Nemohu je pustit ven před dům, vždy musíme někam dojít. Proto také televize je více v zimě. Je to často velmi dlouhé, pokud jsem na ně celý den sama. Ale pokud to jde jsem venku s dětmi velmi ráda. Chodíme také k jedné babičce 3,5 km pěšky do kopce, třeba jednou týdně. Líbí se mi, když s dětmi chodíme, a nejsme jen na jednom místě.“

17. Má dítě nějaké dětské kamarády (ze školky, z okolí bydliště...)?

„Starší dcerka má kamarádky ve školce, v tanečkách nebo mateřském centru a mají bratrance. Ale do té školky chodí nerada, nelíbí se jí velký kolektiv a vždy ráno brečí. Nechci ji nutit násilím, ale už také ví, že ji mohu snadno ze školky omluvit.“

12.2 Příloha B: Rozhovor č. 2

1. Kolik máte dětí?

„Děti mám dvě. Dceru a syna.“

2. Kolik jim je let?

„Dceři je pět let a synovi v dubnu budou už tři roky.“

3. Vychováváte děti sama, nebo v páru?

„Vychováváme je společně s manželem a jsem za to ráda.“

4. Jak často se dítěti věnujete?

„Podle příležitostí. Syn tráví čas se mnou po dobu, kdy je dcera ve školce. Na intenzivní věnování nezbyvá moc času díky vaření, praní, úklidu, dalším domácím činnostem, které prostě udělat musím, takže se jim věnuji víckrát denně v kratších časových úsecích. Dceři se věnuji po návratu ze školky, eventuelně z kroužků, které má dvakrát týdně, spíše společnou činností s mladším bratrem, opět po kratších časových úsecích.“

5. Jak trávíte společný čas?

„Přes týden moc společného času, tím myslím s manželem, nezbyvá, dorazí z práce povětšinou k večeru, kdy zase řešíme organizační záležitosti domácnosti. Když je teplo trávíme víkendy často na chatě, jezdíme na kole (děti vozíme ve vozítku nebo sedačce), chodíme hlavně na výlety. Přes zimu jsme doma, jezdíme občas na návštěvy, chodíme na hřiště, navštěvujeme se s ostatními dětmi. Doma hrajeme dle časových možností například pexeso, skládáme puzzle, čteme knížky, něco tvoříme... Podle nálady.“

6. Má Vaše dítě nějakou oblíbenou hračku/hru? Pokud ano, tak jakou?

„Pokaždé jinou, např. si týden hrají s jednou hračkou, pak zase s jinými. Mám dojem, že ani jedno dítě nemá vyhraněnou oblíbenou hračku.“

7. Hraje si Vaše dítě spíše samo, nebo při hře vyžaduje vaši přítomnost?

„Od mala se snažím děti učit se hrát si samy. Přiznám se, že to není moje oblíbená aktivita a manželova už vůbec ne. Děti si docela vyhraji i spolu, i když je pravda,

že často vyzývají k nějaké aktivitě i nás. Spíše se těším až budou starší a budou se s dětmi dát hrát třeba deskové hry. Zatím mladší bourá figurky a dcera většinou neakceptuje pravidla. Nebo se také těším, až budeme podnikat cyklovýlety a celkově víc cestovat.“

8. Tráví Vaše dítě čas se sourozenci? Hrají si spolu?

„Ano, hrají si spolu. Většinou jsou u toho dost hluční a neposední. Ale dokáží si spolu vyhrát chvíli i v klidu ve vlastním pokojíčku.“

9. Kolik hodin denně (přibližně) si Vaše dítě hraje?

„U této otázky těžko říci, co je považováno za hraní. V mých očích je běhání a řvaní po bytě zlobení, ale je možné, že v jejich očích si hrají na paviány. Syn si dopoledne přibližně dvě hodiny vyhraje vcelku sám, je většinou v místnosti, kde jsem já a dělám nějakou domácí činnost. Po návratu dcery ze školky mají opět zhruba dvě hodiny pro sebe.“

10. S čím a jak si Vy a Vaše dítě nejvíce hrajete (jaké máte herní aktivity)?

„Syn povětšinou vykramaří na kupu hračky a třeba figurky strká do autíček a různé je přesypává. Dcera se synem třeba staví kostky podle barev nebo hrají cukr-káva-limonáda. A jak už jsem řekla, hrajeme také pexeso a čteme si.“

11. Přemýšlíte nad tím, proč si s dítětem hrajete? Máte nějaký cíl?

„Poslední dobou si uvědomuji, že je důležité se s dětmi hrát, i nárazově krátkodobě, děti potřebují pozornost a také pocit, že někam patří. Snažím se je doma zapojovat do různých činností. Ale popravdě v rámci hraní moc nepřemýšlím nad tím, proč to děláme. Děti vypadají šťastně a zabaví se. Ale všimla jsem si, že dcera barevné kostky, jak jsem zmiňovala, skládá podle barev rychleji a potichu je počítá, takže ji to určitě také nějak rozvíjí.“

12. Používá Vaše dítě nějaké elektronické zařízení?

„Ne, to jsem u nás doma definitivně zakázala. Nechci, aby si moje děti kazily dětství koukáním na monitor. Časem to bude určitě složitější, jelikož to uvidí u jiných dětí, ale zatím si hrají pouze s klasickými hračkami.“

13. Tráví Vaše dítě nějaký čas u televize?

„Ano, většinou cca dvě hodiny večer (někdy nárazově přes den). Ne vždy televizi děti věnují plnou pozornost, často odbíhají a někdy televize běží jen jako kulisa. I televizi se jim pokouším omezit, ale někdy spolu koukáme na krátké pohádky no a samozřejmě na Večerníčka.“

14. Angažuje se Vaše dítě do nějaké činnosti v domácnosti např. do vaření?

„Moc děti k domácím činnostem nepouštíme. Ale poslední dobou jsem si uvědomila, že je třeba je zapojovat s jejich rostoucím věkem. Dceru začínám pouštět k vaření. Syna třeba k vysávání a leštění zrcadla. Oba mi pomáhají vynášet a třídit odpad.“

15. Chodíte s dítětem ven a do přírody, nebo je převážně v domácím prostředí?

„V zimě jsme převážně doma. Když je teplo, přes týden domů ze školky nespícháme a podle příležitostí čas trávíme venku, třeba na hřišti. Tam děti rádi tráví čas a často tu také potkají hodně jiných známých dětí z města. V létě se snažíme společně podnikat výlety. Přírodu máme hodně rádi.“

16. Má dítě nějaké dětské kamarády (ze školky, z okolí bydliště...)?

„Mají kamarádku, která bydlí kousek od nás. Je to dcera našich kamarádů. S dcerou chodí do školky, od září bude navštěvovat stejnou třídu i syn). Poté se vídáme ještě s jednou mojí kamarádkou, která má tříletou dceru. Dcera má velkou potřebu se kamarádit, například na hřištích a na chatě. Mnohokrát bývá zklamaná a smutná, když si s ní někdo nechce hrát. Dcera je vzhledově hodně starší a často si vyhlíží i starší děti, jenže ti mají hranici zábavy někde jinde.“

12.3 Příloha C: Rozhovor č. 3

1. Kolik máte dětí?

„Mám tři děti.“

2. Kolik jim je let?

„Nejmladší dceři je jeden rok, starší dceři už jsou tři a nejstaršímu synovi je pět let.“

3. Vychováváte děti sama, nebo v páru?

„Děti vychováváme společně s manželem. Můj muž hodně pracuje, tak s nimi většinu času trávím já, ale i on se aktivně zapojuje, kdykoliv může.“

4. Jak často se dítěti věnujete?

„Jsem na mateřské dovolené, takže celý den. Snažím se dělit svůj čas mezi všechny své děti, ale není to jednoduché. Syn mi, i přes to, že mu je teprve pět let, dost pomáhá a hraje si společně s dcerami s panenkami. Asi pochopil, že potřebuji pomoc a nestíhám.“

5. Jak trávíte společný čas?

„Hlavně doma, tím myslím i naši zahradu. Máme veliký prostorný dům a zahrada taky není nejmenší, takže se tu děti nenudí. Samozřejmě taky zajdeme občas na hřiště. Nemáme ho daleko a já se domlouvám s jinými maminkami, aby také přišly. Děti si pak vyhraji spolu. Když přijedou moji rodiče, bereme děti na výlet, hlavně do přírody. To se jim moc líbí. Běhají po lese a staví domečky pro skřítky ze všeho, co najdou.“

6. Má Vaše dítě nějakou oblíbenou hračku/hru? Pokud ano, tak jakou?

„Syn vyrostl na dřevěných vláčcích a rád staví koleje napříč všemi místnostmi. Starší dcera se zajímá hlavně o panenky, ale s bratrem také často „vaří“ v jejich dětské kuchyňce. Jsou sehraní a rozumí si. Mají i své vlastní recepty. Moje nejmenší zatím začíná vnímat svět a hraje si s čímkoli, co jí přijde pod ruku.“

9. Hraje si Vaše dítě spíše samo, nebo při hře vyžaduje vaši přítomnost? Tráví Vaše dítě čas se sourozenci? Hrají si spolu? S čím a jak si Vy a Vaše dítě nejvíce hrajete (jaké máte herní aktivity)?

„Nehledě na kuchyňku, kterou jsem už zmiňovala, tráví moje starší děti hodně času venku na zahradě, kde hrají na babu a na schovávanou. Chodím je kontrolovat a nosím jim svačiny, ale jinak mě moc nepotřebují. Hodně si vyhraji s naší fenkou Amálkou, která s nimi běhá po zahradě. To se jim líbí. Jsou ale chvíle, kdy si s nimi hrát musím. Hrajeme spolu třeba pexeso, nebo na sebe skládáme dřevěné kostky a závodíme o to, komu komínek dřív spadne. Hodně si se synem čtu obrázkové knížky. S prostřední, tedy se starší dcerou spolu oblékáme panenky a hrajeme si s domečkem pro panenky.“

10. Kolik hodin denně (přibližně) si Vaše dítě hraje?

„Moje děti si hrají kdekoli, kdykoli a s čímkoli, takže se dá říct, že v podstatě celý den.“

11. Přemýšlíte nad tím, proč si s dítětem hrajete? Máte nějaký cíl?

„No, syn se díky kostkám, které skládáme do komínků naučil celkem dobře počítat. A také prohrávat, většinou mu to spadne jako prvnímu, ale přijímá to dobře. Nepochybně důležitou roli hrají také obrázkové knihy, které spolu čteme. Pár písmenek pozná a občas zvládne i napsat nějaké slovo. Jinak se děti hrou snažím hlavně zabavit. Starší z dcer si tvoří na všechno svým dětským způsobem svůj názor, to ji asi taky rozvíjí v umění rozhodovat se sama za sebe. Když navleču panence špatně sladěné barvy oblečení, sundá ho a udělá to podle sebe.“

12. Používá Vaše dítě nějaké elektronické zařízení?

„Ano, Albi tužku. Je to dobré, občas mě to zastupuje ve čtení se synem. Starší děti si na tom občas pouští písničky. Naučila jsem je to ovládat, tak se o to už nemusím starat. Po dlouhé chvíli syn zavelí, že stačilo, moje dcera ho poslechne a jdou dělat něco jiného. Jsem za něho opravdu ráda. Občas mu půjčím i svůj mobil, na kterém si zahraje nějakou hru, ale ne na dlouho. Pokouším se je udržet co nejdéle v klasickém dětském světě.“

13. Pokud ano, kolik času na něm stráví?

„Pokud bych to měla oboje sečíst, tak zhruba hodinu a půl denně, myslím. To je různé.“

14. Tráví Vaše dítě nějaký čas u televize?

„To ano, máme rádi pohádky, ale taky je to podle počasí a plánů. Díváme se spolu na pohádky a na Večerníčka. Syn semnou také kouká na dokumenty o přírodě, dcera se taky někdy přidá, ale nevydrží u toho moc dlouho.“

15. Angažuje se Vaše dítě do nějaké činnosti v domácnosti např. do vaření?

„Hned jak to mohli zvládnout, jsem je zapojila do zalévání květin, jak doma, tak i venku. Celkově práce na zahradě moje děti velmi baví. Potom je taky zapojuji do prací doma, které by mohli zvládnout, například luxování a zalévání květin. Občas mi asistují i při vaření, myslím, že nejraději rozklepávají vajíčka.“

16. Chodíte s dítětem ven a do přírody, nebo je převážně v domácím prostředí?

„Jsme hlavně venku. Chodíme na hřiště, kde si děti hodně vyhrají. Už jsem zmiňovala i jejich zálibu v běhání po lese a stavění domečků ze všeho možného. V létě trávíme čas hlavně u rybníku v naší vesnici, většinou i celý den. Tam děti staví hrady z písku a různé jiné stavby, které jsou rod od roku propracovanější. Když je ošklivo, jsme doma a hraje si spolu, ale opravdu se je snažím brát hodně ven, minimálně tedy na zahradu, kde si, jak už jsem říkala, zvládnou hrát sami.“

17. Má dítě nějaké dětské kamarády (ze školky, z okolí bydliště...)?

„Ano, mají jich spoustu. Hlavně ze školky, z okolí, tedy z vesnice, pak také z farnosti, a i bratrance a sestřenice z rodiny. Ti také bydlí v naší vesnici, s těmi trávíme hodně čas v létě. Syn se svými kamarády hraje různé bojové hry, kdy předstírají, že jsou rytíři nebo piráti. Běhají věčně po zahradě, nebo ve vesnici. Starší z dcer má kamarádky hlavně ze školky a ta k nám někdy chodí a hraje si tak společně. Hlavně s panenkami a domečkem, taky s miminkem, které dostala od babičky. S ním si hraje na rodinu.“

12.4 Příloha D: Rozhovor č. 4

1. Kolik máte dětí?

„Jen jedno. Mám jenom dceru.“

2. Kolik jim je let?

„Je jí pět let.“

3. Vychováváte děti sama, nebo v páru?

„Vychováváme ji společně s manželem. Já pracuji z domu a manžel se z práce vrací relativně brzy, tak jsme s ní často oba.“

4. Jak často se dítěti věnujete?

„Jakmile se vrátí ze školky a samozřejmě o víkendech. Snažím se jí věnovat co nejvíce času, vím, že je to důležité. Nemá žádné sourozence, tak se jí je snažím nahradit.“

5. Jak trávíte společný čas?

„Chodíme na procházky s naším psem a k babičce, která bydlí kousek od nás. V lese nad námi je venkovní tělocvična pro děti, to má moje dcera moc ráda. Často chodíme do muzea ve vedlejší město a také do kina na různé pohádky. Občas se i večer podíváme na nějaký film nebo pohádku, je to takový náš rituál. Prostě společně strávený „dámský“ večer.“

6. Má Vaše dítě nějakou oblíbenou hračku/hru? Pokud ano, tak jakou?

„Dcera se našla hlavně v plyšácích. Kdybych měla jmenovat její nejoblíbenější, tak by to asi byl plyšový pes, kočka a tygr, který je mimochodem větší než ona. Často ji pozoruji, jak vede s plyšáky dlouhé rozhovory anebo jim třeba nalévá pomyslný čaj a servíruje sušenky. Když někam jedeme, musíme vzít alespoň jednoho jejího oblíbence s sebou.“

7. Hraje si Vaše dítě spíše samo, nebo při hře vyžaduje vaši přítomnost?

„Dcera si spíše hraje sama. Mluvila jsem už o plyšácích, ale jako každá malá holčička má ráda i panenky a miminka. Stráví hodně času jejich převlíkáním. Staví

jim domečky z knížek. Jednou jim i vytvořila lanovku z kbeličku a lana nataženého přes celý pokoj.“

8. Kolik hodin denně (přibližně) si Vaše dítě hraje?

„Když je doma tak v podstatě pořád. Po školce ji беру ještě do družinky, kde si taky hodně pohraje. Odhaduji tedy tak dvě až tři hodiny.“

9. S čím a jak si Vy a Vaše dítě nejvíce hrajete (jaké máte herní aktivity)?

„Když už si tedy hrajeme spolu, hlavně tvoříme z papíru. Líbí se jí origami a prostě cokoli, co jde z papíru udělat. Taky spolu vymalováváme omalovánky, hlavně princezny a zvířátka. Jakmile jsme doma všichni, hrajeme deskovky, hlavně Člověče nezlob se, nebo taky Dixit a jiné hry s obrázky.“

10. Přemýšlíte nad tím, proč si s dítětem hrajete? Máte nějaký cíl?

„Nikdy jsem nad tím nepřemýšlela. Hraji si s ní, aby nebyla pořád sama a aby se nenudila, to je asi tak všechno.“

11. Používá Vaše dítě nějaké elektronické zařízení?

„Ano, používá. Má svůj mobil, na kterém hraje nějaké hry, nikdy jsem to moc nepozorovala.“

12. Pokud ano, kolik času na něm stráví?

„Myslím, že tak jednu až tři hodiny denně. Ale ne v kuse. Mezitím si odejde hrát a pak se k mobilu zase vrátí.“

13. Tráví Vaše dítě nějaký čas u televize?

„Ano, ale jen na ty naše večerní filmy a pohádky, jinak moc ne. Samotnou ji to asi nebaví, to si radši hraje s plyšáky.“

14. Angažuje se Vaše dítě do nějaké činnosti v domácnosti např. do vaření?

„To jistě, hlavně ji baví vaření. A z vaření asi hlavně pečení čehokoliv sladkého a pak finální zdobení, to má moc ráda. Každý den večer ji kontroluji, jestli si uklidila pokoj, to je jenom její starost, já jsem spíš jako pořádková četa.“

15. Chodíte s dítětem ven a do přírody, nebo je převážně v domácím prostředí?

„Chodíme, ale záleží na počasí. V poslední době se ale držíme víc doma, kvůli covidu. Chodíme asi hlavně na hřiště, kde se dcera baví s kamarádkami ze školky, ale většinou leze na průlezkách a houpe se na houpačce. chodíme tedy na to naše venkovní sportovní cvičiště. Dcera je gymnastka už dva roky, tak si tam zadovádí všude možné.“

16. Má dítě nějaké dětské kamarády (ze školky, z okolí bydliště...)?

„Ano, má, ale je to teda spíš samotářka. S dětmi ze školky i z okolí si rozumí a hraje si s nimi, ale nejspokojenější je se svými plyšáky a panenkami. Určitě na ni má vliv to, že nemá žádné sourozence, ale nedá se nic dělat.“

12.5 Příloha E: Rozhovor č. 5

1. Kolik máte dětí?

„Mám tři děti.“

2. Kolik jim je let?

„Nejstarší dceři je dvacet dva, chodí na vysokou. Moje prostřední je sedmnáctiletá dcera, ta chodí na střední školu a nejmladšímu synovi teď v lednu byly čtyři roky.“

3. Vychováváte děti sama, nebo v páru?

„Jsem už pár let rozvedená, takže spíš sama. S bývalým manželem máme ale dobrý vztah a děti ho mají taky rádi, často něco podnikají. Do výchovy občas zasáhne i můj přítel, ale spíš takovým svým přátelským způsobem.“

4. Jak často se dítěti věnujete? Zaměřte se hlavně na toho nejmladšího.

„Dobře, dobře. Nejmladšímu se věnuji hlavně odpoledne, jakmile se vrátí ze školky. Dávám ho brzy spát, tak kolem osmé. Když to tedy tak spočítám i s ránem, tak je to dohromady zhruba pět až šest hodin denně.“

5. Jak trávíte společný čas?

„Hlavně na výletech. Jsme horolezecká rodina, tak jsme dost venku. Hodně s dětmi cestujeme a pořád něco podnikáme. Máme hodně velkou rodinu, co se příbuzenstva týče, takže děti vyrůstají ve velikém, a občas hodně hlučném kolektivu. Jinak, s nejmladším synem hrajeme hodně hry venku, jako na schovku, nebo naši oblíbenou hru najdi něco, co vypadá jako... Doma si syn oblíbil hlavně dřevěné vláčky a barevné dřevěné kostky, no a taky autíčka, jak jinak. Občas se k němu přidám a stavíme spolu různě veliká a extravagantní města. Před spaním mu čtu dětské knížky.“

6. Má Vaše dítě nějakou oblíbenou hračku/hru? Pokud ano, tak jakou?

„No, tak jak už jsem říkala, hlavně ty vláčky. Ale z jiných nesmím zapomenout na plyšového medvěda Ferdu. Dostal ho, když se narodil, a tak nějak s ním vyrůstá dál. Nedá na něj dopustit, mluví s ním a neusne bez toho, aby ležel vedle něj.“

7. Hraje si Vaše dítě spíše samo, nebo při hře vyžaduje vaši přítomnost?

„Dokáže si hrát celkem dlouho sám, až se někdy divím. To se věnuje hlavně stavbě kolejí a domečků, často se pustí i do jednodušší verze lega, myslím, že je to Lego duplo, nebo tak nějak. Jsou ale dny, kdy se ode mě nehne a já si sním prostě musím hrát.“

8. Tráví Vaše dítě čas se sourozenci? Hrají si spolu?

„Jé a jak! Dcery, hlavně ta starší, mu věnují hodně času. Hrají si s ním s autičky a tráví spolu každou chvíli, co jen to jde. Syn k nim dost vzhlíží a má je moc rád, někdy mu musí i číst některá z nich, protože se mu líbí s nimi být. V létě, o prázdninách jsou spolu neustále, hlavně na naší velké zahradě. Máme tam malé průlezky i trampolínu, to dokáže hopsat celý den. Starší dcera sedí na židličce vedle trampolíny a dává na něho pozor, za to jsem ráda.“

9. Kolik hodin denně (přibližně) si Vaše dítě hraje?

„Asi celý den. Je to přeci dítě, že? Přes týden ve školce s ostatními dětmi, prý si s nimi rozumí a každý ho má rád. Je společenský typ. Někdy se mi o víkendu stane, že po obědě usne, ale to jen tak na hodinu a pak si zase dál a dál hraje se vším možným.“

10. S čím a jak si Vy a Vaše dítě nejvíce hrajete (jaké máte herní aktivity)?

„No, když tedy nepočítám to, co bylo řečeno, tak mě ještě napadají společenské hry, jako pexeso, nebo Dixit (to je naše oblíbená hra). Zatím moc nezkoušíme nic moc těžkého, ale on si vždycky řekne, jestli s námi chce hrát, nebo ne. Naučila jsem ho domino, rychle pochopil, jak to s těmi tečkami je a jde mu to. Občas udělá chybu, to jo, ale k jeho věku mi to přijde fajn. Má rád sport, takže si kopeme míčem. Taky jezdí na takovém tom kole pro děti, takže to třeba jednou bude cyklista, co já vím. Nasmějeme se u hry Čáp ztratil čepičku, to je věčná hra a nikdy neomrzí.“

11. Přemýšlíte nad tím, proč si s dítětem hrajete? Máte nějaký cíl?

„Původně jsem nad něčím takovým moc nepřemýšlela, ale četla jsem pár knížek o výchově dítěte, kde se člověk dozví pár užitečných rad, například to domino. Tím jsem ho naučila dříve počítat. Zjistila jsem, že i hra Čáp ztratil čepičku ho rozvíjí, co se barev a rychlosti týče. U vláček máme semafor. Díky němu zjistil, jak to

vypadá, když vláček jet může a kdy ne a to samé se semaforem pro autíčka, ten máme taky. Myslím, že i jeho vztah s mými dcerami je pro něho přínosem. Taky to, že vyrůstá mezi mnoha lidmi asi něco dělá. Určitě nepatří mezi ustrašené děti a nebojí se mluvit.“

12. Používá Vaše dítě nějaké elektronické zařízení?

„Snažím se to omezovat. Někdy mu půjčím svůj mobil, ale myslím, že je na to stále moc malý. Chci, aby si hrál jako normální dítě a zažil více z reálného života než z nějakých her. Nepochybuji o tom, že i některé hry dětem prospívají, ale ne, zatím žádnou elektroniku nemá.“

13. Pokud ano, kolik času na něm stráví?

„Když mu půjčím mobil, tak asi půl hodiny, než mu ho vezmu, nebo než ho samotného přestane bavit.“

14. Tráví Vaše dítě nějaký čas u televize?

„Musím se přiznat, že mám slabost pro filmy a on někdy tak kouká semnou. Většinou si u toho ale hraje na koberci před televizí. Jakmile ale pustím nějakou pohádku, dívá se celou dobu a potom si o ní povídáme, například o vlastnostech postav, co se mu líbilo a tak. Dejme tomu, že za den stráví u televize tak hodinu až hodinu a půl.“

15. Angažuje se Vaše dítě do nějaké činnosti v domácnosti např. do vaření?

„Chce dělat vlastně všechno, co dělám já. Když něco vařím, míchá. Po doprání prádla mi pomáhá kuličkovat ponožky, to je vlastně taky dobré, že? Dává stejné k sobě, tím se možná taky něco učí. Na zahradě mi pomáhá hrabat listí svými dětskými hrabičkami a zalévá květiny, doma i venku. Taky má na starost, což byl jeho nápad, krmit naši kočku. Hezky se o ni stará.“

16. Chodíte s dítětem ven a do přírody, nebo je převážně v domácím prostředí?

„Trávíme venku čas co jen to jde, hlavně tedy pod skálou, kde je věčně umazaný od hlíny. Chodíme na výlety do přírody a na nedaleké hřiště, kousek od základní školy, na kterou brzy nastoupí. Záleží taky na počasí. Když je ošklivo nebo zima, jsme doma, a to se právě věnuje těm vláčkům a podobně.“

17. Má dítě nějaké dětské kamarády (ze školky, z okolí bydliště...)?

„Vlastně celkem dost. Je tedy velmi kamarádský, to je moc dobře. Vždycky ostatním půjčí svoje hračky. Má hodně kamarádů taky z našeho horolezeckého oddílu, s těmi právě jezdíme na dovolené i na skály. V rodině je dost dětí v jeho věku, takže to je pro něho taky dobré. Když jdeme v létě na plovárnu, nebo kdykoli na hřiště, vždycky potkáme někoho známého a děti si tak hrají hodiny.“